NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXXIII. ÉVFOLYAM. 1912. X. FÜZET.

December.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	De Gerando Antonina. (Arcképpel) Lityán Viktoria	481—490
II.	Brüsszel és a valódi csipke. Ujházy Irma	491—501
III.	Kelet és nyugat asszonya. Zubotics Szávka. Ford. Pozman Jolán	502—508
IV.	Finnországi levéltöredékek. Sebestyén Irén	509—515
V.	Nobel Alfréd. Sikos Károly	516—522
VI.	A drezdai rajzkiállítás. Tolnay Anna	523—529
VII.	Külföldi lapszemle. dr. Schmidt Mária	530—533
VIII.	Nőnevelési szemle. Gróf Csáky Albin halála. — A M. N. Sz. közgyűlése. — Esti tanfolyamok az állami Nőipariskolában	534—536
IX.	Irodalom. Foerster: Az élet művészete. Báthory Nándorné. — Lamszusz: Az emberek vágóhidja. Szonthag Aranka	537—540

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet - Nőiskola)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés"* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés"* címe alatt az Erzsébet-Nőiskolába (István-út 93. sz. a.); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VIII. ker., Rákóczi-tér 4. sz. a.) küldendők

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXIII. ÉVFOLYAM. 1912. DECEMBER. X. FÜZET.

DE GERANDO ANTONINA.

(Arcképpel.)

A kolozsvári áll. felsőbb leányiskola szomorú eseménnyel kezdte meg iskolai évét. Szeptember utolsó napjain búcsút vett tőle igazgatója, nagy szellemű megteremtője: De Gerando Antonina.

Nyugalomba ment e kiváló nő ... Elhagyta örökre élete nagy művét: az iskolát. Eltávozott a helyről, melynek harminckét éven át lelke, éltető szelleme volt s szerető gondviselője mindazoknak, kiket jó sorsa odavezetett. Az erdélyi intelligens családok leányainak temploma volt ez iskola, melynek oltárán apostoli buzgalommal, önfeledt odaadással áldozta fel De Gerando nagy lelkének gazdag tartalmát. A legnemesebb emberszeretetnek, a soha meg nem szünő jóságnak és lángoló hazaszeretetnek otthona volt e hely.

De Gerando Antonina 1845-ben, Párisban született. Atyja De Gerando Ágoston, előkelő származású, kiváló francia író volt, aki magyarrá lett s szabadságharcunkban is résztvett. Francia és német nyelven alapos és nagy rokonszenvvel megírt több munkában ismertette hazánkat. A m. Tud. Akadémia tagjává választotta. Anyja Teleki Emma grófnő, jeles írónő volt, a halhatatlan emlékű Teleki Blanka nővére s maga is szám üzöttje a 48-as időknek.

Antoninát, korán elveszítvén atyját, teljesen művészlelkű anyja nevelte, aki két gyermekének és a haza szeretetének áldozta életét. Antonina többször járt ugyan fiatal korában hazánkban, de nevelő hazája Franciaország volt. A párisi városházán tette le a tanárnői vizsgát. A többi között Irányi Dániel is tanára volt

1872-ben Pestre jött, attól az eszmétől indíttatva, mely munkás pályáján világító célpontja volt mindig: *emelni a haza javát a nevelés útján.* Azt a hazát akarta szolgálni, melyet nagy szenvedések árán, édes hazává tett számára a családi tradició. Az apa, az anya, a szeretett rokon nemzetnevelő munkája a béke, lelkes sikraszállása a veszedelem idején, majd száműzetése és börtönsínylődése: kitörölhetetlen nyomot hagynak a finomlelkű gyermek érzésvilágában. A lelkes, fiatal évek folyamán e nyomok mélyülnek, világosodnak, hozzájuk kapcsolódik a bámulat, a tisztelet a családi megszenteltség érzése s ime, a benyomások apostoli elhivatássá érlelődnek.

Ez a hatásérzet vezette hozzánk. Ott hagyta művelt, szabad, nagy kulturáju szülőföldjét s eljött az elmaradt, de öntudatra ébredt nemzethez, hogy folytassa a családi hagyományt, mely szellemi öröksége volt. S valóban folytatta is. Folytatta szóval, tollal és tettel, egy gazdag lélek csodálatra méltó idealizmusával. Folytatta hősiesen, csüggedetlenül, ahogyan csak azok tudják, akiknek életét egy magasabbrendű eszmény irányítja.

Ily családi szellemtől szaturált lélekkel fog munkához. Pesten kurzust nyit a művelt családok leányai számára, külföldi minta szerint. Majd Kolozsvárt telepedik le s 1880-ban városi felsőbb leányiskola élén áll, melyet később átvett az állam. Neve és iskolája csakhamar közismert lett nemcsak a városban hanem egész Erdélyben, s egyéniségét osztatlan szeretet, tisztelet és nagy népszerűség övezte.

Mert aki Gerandoval csak egyszer is beszélt, az a rendkívülit rögtön megsejthette benne. Természetes, minden pózt mellőző, purítán egyszerűségű megjelenésével oly ember benyomását keltette, aki nagy belső értékek birtokában nem szorul rá a mondvacsinált hatáskeltésre. Végtelenül finom, közvetlenül szeretetteljes modora pedig ellenállhatatlan erővel vonzott magához mindenkit. Mintha annak a gazdag léleknek minden értéke azt sugalmazta volna: «Légy jobb, légy önzetlenebb, légy szeretőbb szívű, igaz *ember!*»

Nagyszerű hűséggel tükröződik vissza egyénisége ama

DE GERANDO ANTONINA.

szavakból, amiket tanítványaihoz intézett az utolsó értesítőben: «Hogy megszeressék az életet, próbáljanak saját énjükön kívül élni, egy magasabb eszméért, mely vezércsillagként vezesse magukat az életen át, mely hitet, reményt ad, s megteremti lelkükben azt a gyönyörű egyensúlyt, mely bármily körülmények közt derültté tesz. Az a szellemi felsőbbség, amely ily egyénekből kisugárzik, kihat a környezetre; s az ily egyének, csupán megjelenésükkel, magukhoz emelik azokat, akikkel érintkeznek.»

Ez a «gyönyörű egyensúly» harmóniává finomult De Gerando humánus lelkében és nagyszerű varázst kölcsönzött lényének. Harmónikus egyénisége telve mélységes emberszeretettel, kifogyhatatlan szívjósággal és állandó lelki derűvel, csodálatos jótékony hatással volt környezetére. Törhetetlen hite a jó győzelmében, apostoli lelkesültsége és buzgalma ennek megvalósításában kiirtott környezetéből minden kishitűséget és magával ragadott mindenkor. Ez a szellemi légkör szuggesztiv erejével emelte a lelket, megszüntette annak díszharmóniáit, lelkesített a jóra és nemes elhatározásokra indított. Az ember itt képesebbnek hitte magát a jóra, erősebbnek az önfeláldozásra és készségesebbnek az önzetlen szeretetre.

Az ilyen egyéniség mintegy predesztinálva van a nevelésre, az emberi lelkek kifejlesztésére. De Gerando nem maradt adós misziójával. Egész életét a nőnevelésnek szentelte. Zászlóját a haza-, az ember- és munkaszeretet jegyében csüggedetlen, hívő lélekkel fennen lobogtatta. Széles látóköre, nagy humanitása és páratlan idealizmusa demokratikus szelleművé tették. A művelődést, a magasabbfokú nevelést nem tartotta egy társadalmi osztály kiváltságának. Az mindenkinek való, mert az igazi műveltség boldoggá tesz. A boldogsághoz pedig mindenkinek természetes joga van, sőt kötelessége azt keresni. De miképen? Erre nevelői eljárása ad feleletet.

A nevelésnek a legfőbb kötelessége *emberré tenni.* Ez az iskola legszentebb célja. Embert nevelni «aki *tudjon gondolkodni, szeretni, akarni, teremteni*». Embert, harmonikus lelkűt,

önzetlent, aki *szeretettel tud dolgozni*, s belső szükségből szünetlenül törekedni a tökéletességre. Az életet, a munkát s a hazát forrón szeretni tudó embert. «Igyekezzenek — mondja tanítványainak — benső értéköket egészen a sirig gyarapítani. Terjesszenek maguk körül világosságot, szeretetet, valódi műveltséget s szeressék, tiszteljék a munkát minden nyilvánulásában, mert csak a munka viszi előbbre a nemzeteket.»

Anyailag szerető, mélyen érző szivével megismeri a küzdelmeket, amiket a női léleknek meg kell majd az életben vívnia. Tudja, hogy ezek — oly gyakran, — összezúzással fenyegetnek, «*mert ami hitnélküli századunkban, a legszentebb benső érzelmek is alá vannak vetve a divat léha szeszélyeinek.*» Épen ezért féltő anyai szeretettel bátorít és óv, midőn mondja: *Szeressék az életet! S ne várjanak tőle olyat, amit az nem adhat. De szeressék az életet fáradságaival, küzdelmeivel, szeressék hősiesen, mert ez emberi hivatásuk!*»

Az emberi nevelés egyetlen eszköze a szeretet. A dresszura gépet farag a gyermekből s kiöli belőle az utolsó idealizmust is. Csak a szeretet képes erős lelket teremteni s a szunnyadó lelket «életre fakasztani». Krisztusi lánggal hirdeti és gyakorolja a szeretetet s fanatikus hittel dolgozik annak győzelmén. Szeretni kell a gyermeket, mert csak így nyílik meg annak belső világa előttünk. E belső világot pedig csak saját törvényei szerint fejlesszük: külön-külön az egyedi sajátság szerint.

Erős meggyőződéssel küzd a szigorúság ellen. «Szeretném — mondja — ha tisztító tűz gyanánt átjárná az iskolák egész szellemét, hogy *a szigor a tehetetlen, gyáva lélek fegyvere. A gazdag, nővészi lélek a szeretet hatalmával tud életre fakasztani, életre ébreszteni.*» A vasfegyelem rabszolgákat vagy lázadókat teremt, megöli a lélek spontaneitását s elsenyveszti annak természetes frissességét. Nekünk pedig ilyenekre nincs szükségünk. Nekünk «szabad munkásokra, alkotókra van szükségünk. Szeretni, akarni tudó lényekre, akik szenvedéllyel szeressék a munkát a munkáért, és tudjanak teremteni, a nemzeti gazdagságot növelni.» Ezt csak szeretettel érhetjük el. Mert a szeretet fejleszti a gyer-

meki lélek iniciáló képességét, intuitiv erejét. Ez teszi nyiltszívűvé, ragaszkodóvá, önzentlenné és derült kedélyűvé. «Nekünk, magyar tanítóknak, hősöket kell nevelnünk, az élet nehéz, mindennapi küzdelmeire.»

E nevelési eszmény megvalósításának feltétele a nevelő. Mert a gyermek alapjában véve jó, csak tudni kell bánni vele. «A nevelőnek elsősorban nem szaktanárnak, hanem *embernek* kell lenni. «*Szerető szívvel, művészi érzékkel biró, saját énjén kívül élni tudó embernek.* Mert a valódi pedagógusnak sokkal többet kell adnia saját énjéből.» Művésznek kell lennie, mert a nevelés művészet. Éreznie és tudnia kell, hogy mi való a gyermeknek, mert az erudició öl. E kiválasztásnak azonban nem az a célja, hogy megkiméljük a gyermeket a megerőltetéstől, hanem inkább, hogy megszerettessük vele az erőlködést. *De a fő mindig «a művészlelkű tanító lelkes tanítása!»* Mert a művészi érzékkel biró tanító észreveszi és megérti a lélek reakcióit, s szerető szívével harmóniát teremt.

De nálunk oly ritka az ilyen ember! «Ha valaki úgy mint én — mondja — előrehaladt nyugati országban nevelkedett, bármily lelkesedéssel és odaadó önzetlenséggel szereti is hazáját, van valami, ami rendkívül fájdalmasan hat az emberekkel való mindennapi érintkezésnél, ha hazakerül. Ez az, hogy még a művelt embereknél is, többnyire tökéletesen *hiányzik a művészi érzék.*» Az az érzék, mellyel «észreveszi és megérti, mi megy végbe a más ember lelkében, a melynélfogva érzékeny minden legkisebb, legfinomabb árnyalat iránt.»

E nevelési eszménye megelevenedik a gyakorlatban. Internátust tartott kezdettől fogva, hisz a tanító az iskolában «*nem ér rá a nevelésre, a jellemfejlesztésre,*» a sok tananyagtól. Az erudició háttérbe szorítja az iskola valódi célját. «Az erudició ami iskoláink átka.» Neki tulajdonítható az a «csoda», «hogy sohasem gyötörték a gyermekeket a tanulással annyit, mint ma és mégis sohasem maradtak ennyire műveletlenek.» Hiszen «aki figyelemmel követi a középosztály ifjú nemzedékeinek fejlődését, az *szomorúan tapasztalja, hogy az erkölcsi színvonal évről-*

évre sülyed. Kihal az ész, kihal a kötelességérzet, kihal még a becsületérzés is. Nem tudnak többé önzetlenül lelkesedni a szépért, a jóért, az igazért. Csak egyedül divatból tesznek mindent. Az idealizmusnak még utolsó szikrája is örökre kialudt a szívekből, melyeket már csak az anyagi élvezetek képesek még hevíteni».

Ezért kell az iskola mellé a család. S valóban De Gerando internátusa legideálisabb családi nevelést nyujtott. Ő volt e nagy család lelke, a gyermekek édesanyja. Talán senkisem tudja úgy szeretni a gyermeket, mint ő! Harminckét évi igazgatói működése alatt a leánylélek nemesítése s ennek értékemelése volt a legfőbb célja. Nem a paragrafus, sem a rendszabály segítségével, hisz ezeket megvetette; hanem egy páratlanul nagy szív nemes szeretetével. Együtt élt a gyermekekkel és érettük élt. Örömükben velük örült, bánatukban magához ölelte s jóságos lelke minden melegével megvigasztalta, felvidította őket.

Meghatóan kedves képek vonulnak el lelki szemem előtt! Látom őt, amint játszik gyermekeivel vacsora után az ebédlőben, vagy szép időben, ebéd után a kertben. Majd az ebédlő hirtelen táncteremmé alakul, s a zongoránál ő ül. Szünetnapokon hegyet mászik s virágot szed velük és a kedves nap befejezéséül: a narancs-árús megkönnyebbül egy-két kosár árújától. És látom — egész a legutóbbi évekig — amint naponként felmegy a második emeletre, hogy ne a csengő rideg szava, hanem az ő szeretetteljes «jó reggelt»-je szakítsa meg a gyermeki mély álmokat.

Az iskolában derült, lelkes tanító volt, aki magával tudta ragadni tanítványait. Nagy szeretettel tanította a francia nyelvet. Az itt elért eredmény elismeréséül, az «Officier d'Academie» címmel tüntette ki a francia kormány.

Természetes, hogy ily nevelőt rajongással szeretnek. Tanítványai nem hogy féltek volna tőle, hanem határtalan bizalommal voltak iránta. Kedélyének állandó derűje, melyet meleg szeretete oly vonzóvá tett, édes napsugara volt környezetének. Lelkének nagy előkelősége s egész lényének harmónikus volta,

csodálatos nevelő hatással birt. Önkénytelenül meghódolt előtte mindenki, pedig sohasem parancsolt vagy követelt, csak kért. De ebben a meghódolásban volt valami felemelő, valami jobbá tevő. Az ember kiérezte, hogy itt nincs semmi fikció, hanem csupa nagyszerű, lebilincselő igazság. Az érzésnek, a szónak, a gondolatnak és tettnek háttérnélküli, tiszta megjelenése, az őszinteség és igazság glóriájában.

Ha nevelői kiválóságát nemcsak a közvetlen hatás, hanem e hatás tartóssága szempontjából is nézzük, úgy itt is szinte páratlan eredményt találunk. Tanítványainak tekintélyes része évtizedeken át felkeresi nemcsak soraival, hanem az élet sok változásán át hűen megőrzött nagy szeretetével. S ha útjuk ott visz keresztül, ahol ő van, legkedvesebb teendőjük őt meglátogatni. Okt. első napjaiban itt utazott át a jó, a nemesszívű Biela Mária tanárnő kiséretében, aki a legjobb gyermekhez méltó önfeláldozással és gyöngéd szeretettel vette körül mindig. Amidőn ezt az átutazást hírül vittem egyik kollégámnak, aki szintén tanítványa volt, az hozzám szaladt, megcsókolt s bizony a leendő viszontlátás örömünnepé varázsolta számunkra a várakozás e napjait. Pedig ide s tova húsz éve, hogy jó sorsom tanítványává tett.

Nagy azon tanítványainak a száma is, kik élethivatásukat egészben vagy nagyrészt az ő határtalan áldozatkészségének köszönhetik. Mert a segítségreszoruló mellett sohasem tudott üres kézzel elmenni.

Élénk irodalmi munkásságot fejtett ki számos pedagógiai értekezéssel és több ily irányú munkával. Franciából különösen ifjúsági műveket fordított le magyarra, vonzó, könnyű nyelvezettel. Néhányat irodalmunk gyöngyei közül viszont franciára fordított le.

Nemcsak dús szellemi kincseit, hanem anyagi javait is bőkezűen áldozta fel, ha életének nagy céljáról: *a nő szociális értékemeléséről és ezen érték elismertetéséről* volt szó. Még ezelőtt 15—20 évvel ú. i. egészen más mértékkel mérték a nő intelektuális képességeit. Bizonyos lekicsinylő mosoly és a hagyo-

mányos «fakanál» érvelése sohasem maradtak el a férfinem részéről. De Gerando pedig hatalmas szellemi energiával küzdött kettős célja eléréseért. Küzdött nemcsak a közvetlen neveléssel az iskola falain belül és lelkes avatott tollal azokon kívül, hanem nagy anyagi áldozattal is.

Tudvalevő ú. i., hogy Wlassics miniszterségе idején megnyílt az egyetem «keleti kapu»-ja a nők előtt, anélkül, hogy odavezető utat vagy legalább ösvényt is vágtak volna. (Bizonyára azt gondolták az «erősek»: Hadd kínlódjék a gyönge nem azért, ami nekünk az ölünkbe hull!) Hanem De Gerando odaállt szerető szívével és nemes lelkével most is tanítványai mellé és egy gimnaziális kurzust létesített, amely a különbözeti tárgyakból, teljesen ingyen, készített elő bennünket, akik egyetemre szándékoztunk menni. *Ezt a kurzust tizenöt éven át a saját költségén tartotta fenn*, s csak harmadik éve, hogy az állam átvette anyagilag. Akik a kolozsvári egyetemen végeztünk, majdnem mindannyian e kurzuson át jutottunk oda, s az ott végzettek, kevés kivétellel, mind az ő tanítványai voltak.

De itt eljutottam megemlékezésem egy fájdalmas mozzanatához. De Gerando, aki egy fáradságot nem ismerő és áldozatot nem kímélő, páratlan idealizmusban gazdag életet szentelt iskolájának, joggal, forró vággyal csüngött azon, hogy életének e nagy műve, a köz-szükségnek megfelelően, betetőzést nyerjen egy rendszeres gimnáziummal. Ezt minden rendelkezésére álló eszközzel folyton kérte, sürgette kezdettől fogva, az egyes kormányoknál, de egy nehány, írásban is adott, miniszteri igéretnél egyebet nem kapott . . . Dicső, nagy multra visszatekintő nemes önérzetét és iskolájához való anyai ragaszkodását érzékenyen érintette a teljes sikertelenség. S midőn ennek okát semmiben sem tudta megtalálni, önmagában kezdte keresni s azt hitte, hogy saját személyében azt meg is találta. «Én — mondá — aki egész életemet az iskolának áldoztam, nem akarok most kárára lenni; elmegyek.»

És elment . . . Eltávozott, mint egy hős, életéhez méltón. Átlépte utoljára a küszöböt, amelyen belül harmincкét

éven át lángoló honszeretettel végezte nemzetnevelő munkáját. Búcsút mondott a lelkes gárdának, mely szeretettel és hűséggel támogatta eszméiben, búcsút rajongással szerető tanítványainak s nyugalomba vonult, egy tövissel szívében . . . Vajha e tövis mielőbb rózsává változnék s vajha ennek reménye enyhítené addig is a sikertelenség fájdalmát!

Mert De Gerando nemcsak családi tradicióinál, hanem minden hiúságtól mentes tiszta önzetlenségénél fogva is, mindig került mindenféle kitüntetést. Amire ő vágyik és vágyott, az: iskolájának gimnáziummal való kibővítése. Ez az ő nemes életének szép álma! És Kolozsvár sok felekezetű lakosságának régi óhajtása nyerne ezzel kielégítést. Egy ily állami leánygimnázium fontos kulturpolitikai hivatást teljesítene ott, hiszen e város nemzetiségi vidék közepén áll. Erdély román intelligenciájának leányai bizonyára felkeresnék. Látszik ez a tanítónőképzőből, amelyből évenként sok román leány kerül ki hazaszeretetében megerősödve. De szükség van ez intézményre azért is, hogy szegényebb sorsú tehetséges és nagy munkabirású leánygyermekeknek is legyen alkalma a magasabb műveltség megszerzésére. Mert e friss erők sokat használhatnának a nemzeti munka mezején.

Most, hogy soraim végére jutottam, bevallom, hogy azt, amit itt elmondtam, lelkiszükségből mondtam el. S mégis, talán sohasem éreztem magam oly gyengének, mint most, mikor szeretett mesteremről akartam beszélni. Az ő nagyságának hű ecsetelésére oly gyönge az én tollam! Az ő gazdag élete, páratlan idealizmusa és a ritkák között is ritka nemes egyénisége, eszménye lehet a magyar tanítónőnek. Erre akartam soraimmal rámutatni. Mert kell a léleknek oltár s az oltáron eszmény, mely felemel és megnemesít! Vajha a Mindenható megengedné, hogy beteljesüljön szép vágya, s hogy szülő hazája enyhe tájain megerősödve még sokszor jelenhessen meg e lapokon avatott tollával.

Kolozsvár. *Lityán Viktoria.*

BRÜSSZEL ÉS A VALÓDI CSIPKE.*

«Megyek Drezdába, a Kunstunterrichts-Kongressre!» Ezzel a kijelentéssel leptem meg a tavasszal enyéimet. És megyek ez alkalommal Brüsszelbe is, fogadtam meg magamban. Megyek, hogy felkeressem a brüsszeli csipkét születése helyén.

Sokat hallottam előzőleg Brüsszelről, hogy hasznosságra dolgozó, rideg gyárváros és amilyen a város, olyan a népe is.

Mondhatom, rám nem tett ilyen benyomást. Valami közvetlenség, könnyed közlékenység, szíves készség van a brüsszeliben. Az a mód, ahogy segítségére van az idegennek, ahogy megüli estenként a Boulevardeok széksorát, ahogy szívja a cigarettát, szürcsöli a grenadint, csipegeti a fagylaltot, ahogy locsogfecseg, mindez olyan természetes, pose-nélküli és szimpatikus.

A nappali hőségben csak mérsékelten népes utak és terek estére feketéllenek a járó-kelő munkásnéptől, sétálóktól és semmittevőktől, akik mind ott üdülnek-pihennek, rohannak, fecsegnek, esznek-isznak az utcán. Közben autók tülkölnek, kocsik robognak, villamosok csilingelnek, ujságárusok kurjongatnak és a csigakereskedők csattogtatják késöket. Ez az infernális zsivaj beleordít a legszebb holdas éjbe és csak akkor nyugszik el, mikor máshol a kakas kukorékol.

Ennek az éjjeli életnek megfelelően későn reggeledik Brüsszelben. Tíz óra előtt semmiféle múzeumba, gyűjteménybe sem

* Szerző felolvasta a M. D. E. tanítónői szakosztályának december havi ülésén. *Szerk.*

jut be az idegen. Én már végiggyönyörködtem a Grande-Place virágvásárját és ószereseit, felüdültem a Maison du Roi karcsú architekturáján, végigjártam a Maison du Corporations-okat, sőt megtettem a köteles látogatást a «plus ancien bourgeois-nál» is, amikor még mindég beleütköztem a járda szélén ácsorgó, színültig és azon túl megtelt szeméttartókba. Tizenegy óra tájján jár végig a szemetes kocsi. Akkorra már nemcsak a tartók szemetesek. Akkorra már valamennyit végigkotorta vaskampójával a sok vén bátyó és anyó, aki mit, neki még értékeset talál, zsákra gyüjtve hurcolja magával.

Ha szemetes is az utca, de a templomok már korán nyitva és telve vannak ájtatoskodókkal. A nép ma is vallásos, mint régen a sok és remek templom építésének idején.

Végre feltárultak a Palais du Cinquantenaire kapui és beléphettem a világ leggazdagabb csipkegyüjteményébe.

Azaz, hogy ne lépjünk még be. Lássuk előbb, mi is tulajdonképen az a valódi csipke? Két főfajtája van, a vert és a varrott. Amazt, mint nálunk, bábokra tekert cérnából sodrással, ezt tűvel, varrva készítik. Akár varrott, akár vert a csipke, két főrészt különböztetünk meg rajta, a mintát és az alapot. Minden csipkének a mintája sűrűbb megmunkálású mint az alap.

A vert csipke mintája legtöbbnyire vászonveréssel készül, a varrotté leginkább huroköltéssel.

A vert csipke alapját a legrégibb példányokon csak azon szabálytalan lyukak képezték, amelyeket a rajz vagy minta érintkező körvonalai alkottak. Ezeket a néha igen laza lyukakat egyenetlen, a szükséghöz mért sodrott szálakkal kötötték össze; ez a guipure-alap.

A technika fejlődésével támadt, egy még mindig szabálytalan, de mégis összefüggő, ötszögletes alap a bride és brides picotées.

A legtökéletesebb csipkék alapját egy pókhálófinomságú, szabályos négy-, öt- vagy hatszögekből alkotott tüllszerű mező képezi, a réseau-alap.

Tehát ezúttal az alapok három főfaját ösmertük meg, a guipure-, bride- és réseau-alapot.

Az anyag, amiből a csipke készül, főképpen a lenfonál. Külön e célra termelt lenből, nyirkos, földalatti helyiségekben fonják-fonták a fonalat. A fonónő teljes sötétségben dolgozott, csak munkájára volt egy világító sugár irányozva. Ezek a fonónők voltak a csipke martirjai. Ők sokkal kevesebb ideig bírták ki ezt a szemrontó munkát, mint a csipkeverők; nem ritkán belevakultak. Ma már gépfonalat használnak.

És most még nehány szót a csipke eredetéről. Sajnos, nem mondhatom itt el azokat a hol bájos, hol meghatóan szomorú regéket, amelyek csipkeművelő népek ajkán annak eredetéről élnek. Röviden csak rámutatok arra a körülményre, hogy a csipke eredetét többféle módon magyarázzák. Az angol Nevill a kopt és assyr ruharojttal, a német Dreger az ú. n. őrmény-csipkével, a francia Lefébure a hímzéssel kezdi a csipke történetét. Magam, ha szabad ilyen nevek után magamra hivatkozni, mindig úgy gondoltam, hogy egyes országokban más-más technikából fejlődhetett a tulajdonképpeni csipke és kerestem egy átmeneti fajtát, amelyet sohasem láttam, de amelynek létezésében erősen hittem. Oly élénken elképzeltem, hogy megcsináltam ezt az átmeneti fajtát.

A legfinomabb üvegbatisztot vettem alapul, erre rajzoltam a mintát és ezt oly finom áttöréssel diszítettem, a konturokat olyan vékonyan hímeztem meg, hogy teljes csipkeszerű hatást értem el.

Egy kicsit büszke is voltam erre az én kitalálásomra, bár semmi bizonyítékom sem volt arra, hogy ilyen lett volna a csipke egyik ősanyja.

Most már hát lépjünk be a múzeumba. Ne mosolyogjanak kérem, ha azt mondom, hogy szinte áhítat fogott el, évszázadok felhalmozott munkájának a láttára.

Könnyebb áttekintést nyerünk, ha tudjuk, hogy három főcsoportra van az egész csipkeanyag osztva. E csoportok az átmeneti vagy közvetítő technikákat, a belga varrott és vert készítményeket és az idegen csipkéket ölelik fel.

Rendeltetésök szerint egyháziak és világiak a csipkék. Az

előbbiek hasonlíthatatlanul szebbek, értékesebbek, mint az utóbbiak.

Lássuk most már futtában az átmeneti tecknikákat. Első helyre van téve a rececsipke (filet brodé), azután jön sorban a suprika (fiet-tiré), a vágott csipke (point coupé), a paszománt (passement dentellé), a tüllhimzés (tulle brodé) és a selyemcsipke (blonde).

A rececsipkét mindnyájan ösmerjük, épp úgy a suprikát, de nem abban a hihetetlen finomságban, ahogy itt láthatjuk. El bírják-e képzelni örömemet, midőn e finom suprikákban felösmertem az én feltevésem helyességét, az általam készített átmeneti csipke hasonlóit. E suprikált csipkéket legtökéletesebben Dinaut-ban tudták készíteni.

Az átmeneti technikák sorában van elhelyezve egy bámulatos szépségű fejkötő-gyüjtemény. Belga, németalföldi és holland fejkötők. Festői formáit ma már mindenki ösmeri. A készítés technikája azonos a mi felvidéki asszonyaink tüllhímezéseivel. Ugyanazok a csillagok, napok és pókok, amilyeneket az Izabella főhercegnő által istápolt nyitrai háziiparosok készítenek.

Tovább a rececsipkék között nagy örömmel láttam egy szép magyar templomi csipkét, amely travail hongroise-nak van jegyezve. Egy másik, levél- és virágdíszes renessance-stílű kivarrás, ha jól emlékszem, a mi iparművészeti gyűjteményünk egy darabjának mása. A vágott csipkék között érdekes volt egy héber felirással diszített törvénytakaró.

Az ú. n. blondeokat Grammontban művelték leginkább és bár ma már kiment divatból, itt még vernek régi szép mintákat, leginkább fekete selyemből.

Mikor így futtában tudomást szereztünk a tulajdonképeni értelemben vett csipke előhirnökeiről, megkezdhetjük az ú. n. brüsszeli vert és varrott csipke tanulmányozását.

A történeti fejlődés rendjén ugyan a varrott csipkéé volna az elsőség, mivel azonban a világhírre emelkedett brüsszeli nagyobbrésze vert, ezzel kezdődik szemlénk. Amikor vert csipkét említek, ne a nálunk kereskedelmi forgalomban levő csip-

kére gondoljunk, mert ez meg sem közelíté azt a művészi rajzú, hajszálfinomságú költeményt, amit brüsszeli csipkének neveznek.

Hogyan, mikor honosodott meg a csipkeverés Belgiumban, arra nincsen biztos adat. A tizenhatodik században már nemcsak Brüsszelben, de az egész országban virágzó ipar volt. Az egyes városok külön-külön néven hozták forgalomba készítményeiket, noha technika és minta alig különbözött egymástól. Ez sok zavarra ad alkalmat és megnehezíti az osztályozást. A kir. múzeum, mint e téren leghitelesebb, a következőkép osztályozza a belga vert csipkéket. Brüsszeli, amelyet brabantinak is neveznek; flandriai, maleni, amelyhez odaszámítja az antverpenit; és valencienne, amelynek őse az ú. n. binche. Megjegyzendő, hogy brabantban és flandriában a csipkét flamandul «kant», «spellewerk» és «border»-nek nevezték, sőt nevezik néha ma is.

Ez alkalommal főkép a brüsszeli régi nevén brabanti csipkéről fogok szólni.

A legrégibb brüsszeli cs. guipure alapú volt. Ezt dentelles de Flandresnek vagy guipure de Flandresnek nevezték.

Egy tőrténelmi nevezetességű kiválóan érdekes guipure csipke az az óriás nagy «lábtakaró» vagy ágyterítő, amelyet Brüsszel városa ajándékozott az Albert és Izabella főhercegi párnak 1599-ben, helytartói beigtatásuk alkalmából. Ez a terítő százhúsz ornamentális és ugyanannyi emberi és állati alakokkal díszes négyszögből van alkotva. Szegélyén 34 római császár és 24 Sybilla alakja díszlik. A császárok alakjai között fölváltva lángoló szívek és nyilazó ámorkák állnak. A négy sarkon egy-egy keresztény király és egy-egy udvari bolond alakja látható. A terítő két négyszögében Albert és Izabella koronás monogrammja található. Lejebb van a brabant, spanyol, angol, francia és osztrák cimerjelvény. A középet Szent Gudula, Brüsszel védőszentjének legendai alakja foglalja el, nagyobb bizonyítékául annak, hol készült a terítő. Szent Gudula alakja körül számos bibliai ábrázolat csoportosul, nagyrészt a ótestamentomból. Közöt-

tük van Ádám és Éva, Jákob álma, Krisztus születése, a három királyok imádása, Kain és Ábel, Judit Holofernes fejével, Dávid király, a Szent család, Krisztus az olajfák hegyén, Szent György, Szent Ágnes, Justicia, Szent Cecilia, továbbá négy fejedelmi pár alakja cimerrel, valamint két négyszög, illetve négy, valószínűleg a fejedelmi kiséret alakjaival.

Ez alakzatok közül, melyek állítólag a sablou-i körmenet mintájára készültek, bibliaiak mino duplumban vannak meg a terítőn. Sok alakról azonban semmiképen sem tudom meghatározni, mit akarnak ábrázolni, mások bámulatos szépség- és értelmességben mutatják a tárgyat. A fejedelmi személyek egynehánya fölött főlírás nyomai látszanak, a császárok sora alatt ma is tisztán olvasható Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Neró, Galba stb. nevei. Ugyanígy a Sibylláknál is.

A csipke, mint már említém, vert; anyaga cérna. Vannak szinte művészi tőkéllyel készült részei, mások egyenlőtlenek, hepehupásak, miáltal a minta hatásában szenved. Ez az egyenetlenség azt bizonyítj, hogy a nagy munka több kéztől ered. Az egésznek két feltünő és jellemző sajátsága van. Az egyik a mintának majdnem kizárólag emberi és állati motivumai, az alakok mozgásában, az arcok kifejezésében művészi tökéllyel; a másik sajátsága az, hogy a technika már relief részeket is mutat.

Mindent összegezve egy teljesen magában álló ritka, azt merném mondani, a maga nemében egyetlen — ez a bizarr — tárgyánál és a hozzáfüződő hagyománynál fogva kiválóan érdekes csipke.

A brides picoteés, ágasbogas csomó díszes alappal biró csipke kiváló szép példányait találjuk a múzeum ú. n. voiles de bénédictionsjai között. Ezek szebbnél-szebb, érdekesnél-érdekesebb, pókháló finomságú csipkenégyszögek, amelyeknek rendeltetése volt, hogy velök a szentségtartót lefátyolozzák. Innen nyerték nevőket is.

Az összes csipkék között e szenségtakarók a legértékesebbek és legérdekesebbek, úgy mintájuk, mint tökéletes technikájuknál fogva.

Legtöbbjének rajza vonatkozással van arra a templomra, amelynek számára készült. A legrégibb e fátylak közül a hétfájdalmú Szűz képét mutatja, bájos virág- és lombkoszorúval övezve. A fátyol négy sarkát, a kínszenvedés eszközeit tartó angyalalakok töltik ki. Technikája, különösen Mária és az angyalok ruházatánál, a legtökéletesebb, amit e nemben a 18. század végén készíthettek.

Hihetetlenül változatos e fátylak mintázata. Emlékszem egyre, amelyen a pápa alakja trónol; kezében tekercset nyujt az előtte térdeplő hercegnő felé. A pápai mennyezet fölött a koronás Szűzet látjuk, karján a gyermek Jézussal. A fátyol felső két sarkában harsonát fújó angyalok lebegnek. E fátyol már, a pápa és Mária alakja körül a 18. századra igen jellemző «drochel» nevű réseau-alappal bir.

Egy másik a Szent Kereszt feltaláltatásának emlékére van szentelve. Heléna császárné térdepelve átöleli a csak imént feltalált keresztet. Kezei drága csipkekendővel van takarva. A térdeplő felett a diadalmas kereszt és az 1720. évszám látszik. Az alakzatok alapja itt is résau, drochel; míg a virág és levéldísz alapja bride.

Talán a legszebb fátyol az, amelynek rajzához a következő legenda szolgáltatott anyagot. Szent Bernát meglátogatta az «affligemi» apátságot, amelynek keresztfolyosóján egy Mária szobor állott. Szt. Bernát a szobor mellett elhaladva, azt «Ave Maria»-val üdvözölte, amit Mária «Je vous salut Bernard» szóval viszonzott. A fátyol 1730-ban készült és a brüsszeli Szt. Katalin templomból származik. Alapja tiszta, finom réseau-alap.

Mindezek a vert templomi csipkék nagyrészt a Notre Dame de la Chapelle-i zárdában készültek.

Tűvel varrott csipke, főkép nagyobb példány kevés készült Brüsszelben a 19. század előtt. Ilyen ritkaság az a tűvel varrott ruha v. köpeny, amely az imént említett affligem-i zárda Szűz Máriája számára készült. Állítólag egy Mascré nevű kissasszony varrta egy vele együtt lakó hölggyel, aki e ruhát 1747-ben a Notre Dame d'Affligem zárdának ajándékozta. Diszítése vonatkozással

bír a fennebb említett Mária legendára; erre céloz a köpeny két függélyes szélén levő «Ave Maria» és «Salve Bernar» hiányos fölírás. E köpeny szegélyén látjuk azt az úgy nevezett legyezőmintát, amely a 18-ik század második felének brüsszeli csipkéire épp oly jellemző, mint a röpkődő rovarok és lepkék. Ami a készítés technikáját illeti, a minta kidolgozása igen egyenletes és különböző díszöltésekkel, amelyeket «jour»-nak neveznek van élénkítve. Az alapja finom, egyenletes réseau, az öltés azonban, amellyel készült teljesen különböző a mai ú. n. gazeöltéstől. Az akkori neve «point-un» volt, hogy miért, nem tudni.

A világi rendeltetésű csipkék közül fel kell említenem a királyi család újszülöttjeinek keresztelő készleteit; ruha előrészeket, volanteokat, csipkéket, fejkötőket és barbe-okat,

Itt is elsősorban a vert-ekről fogok szólni. Mindez említetteknek a rajza, noha természetszerűleg teljesen eltérő az egyházi cs. rajzától, mégis mindig visszatükrözi a készítés korát és divatját. A technika azonos az egyházi cs. technikájával.

Nem lesz talán érdektelen megemlíteni egy sajátságos keverék példáját, amidőn egy guipure alapú csipke tetejébe egy szép passement van aplikálva, s ilyen módon két technika egyesítve. Ugyancsak megtörténik, hogy verés és varrás együttesen található egy darabon.

A világi csipke mintáján a geometriai dísztől kezdve képviselve van a levél-, inda- és virágdísz, sőt még az emberi és állati alakok sem hiányoznak. Egy fajtáján a csipkének, az ú. n. «potten kant»-on széles virágvázák szerepelnek, mint sokszor visszatérő motivumok.

A minta szépsége, gazdagsága, eleganciája, csakúgy, mint a, technika a 18. század végén és a 19-nek elején éri el t etőpontját hogy ez utóbbinak közepén gyors hanyatlásnak induljon.

A művészi rajzú, összefüggő díszítés kimegy divatból és helyébe lép a gyéren elhintett apróka virág, pont és kör. A csipke mindinkább jelentéktelen lesz, elsekélyesedik, amit az általános európai viszonyok is mindenképen okadatolnak. E hanyatlás előtt azonban mindenféle szertelenkedésben próbálkoznak s így

jönnek létre az olyan kuriozumok, mint a hajból, valójában lószőrből vert legyező, az alve rostból vert gallér és az a selyem legyező, amelynek mintája akadályversenyt ábrázol.

Az említetteken kívül feltünő sok és kiválóan szép ú. n. Barbeot találunk a múzeumban. A barbe, egy, körülbelül méter hosszú, 20—25 cm széles, önmagában lezárt egészet képező szalagforma, amely a XVIII. században divatozott csipkefejkötőnek tartozéka. Midőn a fejkötő divatját multa, a barbeot, mely attól függetlenül készül, nyakkendőnek használták. E barbeok között a guipure-, bride- és réseau-alap minden fajtája képviselve van itt; sőt a legszebb példányok alapja, csak úgy, mint az egyházi csipkéknél, többféle veréssel vagy varrással is készült.

A teljesség kedvéért meg kell említenem azokat a régi brüsszeli csipkéket is, amelyeket a nürnbergi, drezdai és müncheni múzeumokban láttam. Természetesen nem kelhetnek versenyre a brüsszeli múzeum gyűjteményével, de tanulmányra igen becses és érdekes anyagot tartalmaznak. Fel kell itt említenem az esztergomi kincstár egy csodaszép brüsszeli csipkéből való albáját; réseau-alapjáról gazdag virág- és lombdísz között finom alakok emelkednek ki. Olyan szép példánya ez a valódi brüsszeli albának, amelyhez hasonlót ott sem láttam. E darabért magáért érdemes megnézni a kincstárat.

Mielőtt befejezném mondanivalómat, még szeretnék röviden a mai brüsszeli csipkéről is szólni. Amilyen messziremenő szívességgel járt kezemre a múzeum konzervátora, olyan tartózkodással és zárkózottsággal találkoztam a modern csipkekészítő telepeken.

Az osztrák-magyar konzul szíves ajánlatára mégis sikerült megösmerkednem a «Société de l'amie de la dentelle» intézményével. Ez előkelő hölgyek társasága a belga csipkeipar emelésére, terjesztésére és értékesítésére létesült. Készpénzzel fizeti a vidékről beküldött munkát és maga is foglalkoztat háziiparilag dolgozó munkásnőket. A Rue Royal 134. sz. emeleti helyiségeiben vannak összegyűjtve a modern csipkeipar kincsei. Nemcsak

modern, de régi minták és technikák is találhatók a kiállítottak között. Művészi tökély és pontosság tekintetében sokkal magasabb fokon állnak ezek a készítmények és jutányosabb árúak, mint amilyeneket Brüsszel sok csipkeüzletében lehet vásárolni.

De nemcsak a belga fővárosban, hanem annak közel-távol környékén is vannak csipkeverő telepek. A legnagyobbak egyike Grammont. Nyugalmas hegyi városka. Girbe-görbe utcáin hepehupás kövezet. A főtéren egy ú. n. «Nagyszálloda», amelynek tiszta, külön éttermében tizenegy dohányillatú úrral együtt ettem a bőjtös ebédet. Amikor végére értünk, megértettem az átható dohányszagot. Két dolgot termel Grammont: finom csipkét és — finom dohányt. És mivel nem csipkeszezonban jártam ott, dohányügynökkel volt tele a város.

Portyázásaim közben megösmerkedtem a lovagias August de Schuyteneerrel, aki igaz, hogy csak mészárosmester, de a nagyanyja régi híres csipkeverője városuknak. Péntek lévén, amikor Grammontban nem vágnak húst, August úr elvezetett a nagyanyjához. Megösmerkedtem hát az öreg madame Aimé de Clercqel, aki 83 éve dacára még ma is forgatja a csipkeverőt, noha csak kivételesen. Addig-addig kedveskedtem neki, míg végre hajlandónak mutatkozott egy régi mintájú blondeot verni számomra, csak azért, mint mondá, mert olyan szívesen elhallgattam az ő fiatal koráról való egyszerű beszédeit, mintha csak engem is flamand anya nevelt volna. Elnézően mosolygott afelett a «hóbort» felett, hogy olyan messzire elutazok csipkét látni.

Elkérdezte, hogy hol is vagyok hát otthon? Mikor megértette a szót, hosszan elgondolkodott s elmondta, hogy ő sohasem volt még künn Geeraardsbergenből. Honnan? kérdem. Hát csak Geeraardsbergenből; mert az annak a becsületes flamand neve, akárhogy megparancsolta is a kormány, hogy Grammont legyen. Valamint hogy nem is látni egész városkában egy francia fölírást sem és valamint hogy Aimé anyó utcája ma is Nieuw straat, nem pedig Rue neuv.

Megértő kézszorítással váltam meg az öregtől, hogy fel-

keressem a harminc éve fennálló Edmond Lepage-féle csipketelepet.

Főkép fekete csipke előállítása és forgalombahozatalával foglalkozik. A kir. múzeum régi csipkéivel vetekedő meseszerű dolgokat láttam itt. Csipkeszegélyek, echarpeok, ruhadevanteok, legyezőlapok, amiket készítenek. A legjobb régi minták mellett már szecessziósakat is vernek.

Nemcsak új csipkék előállításával, hanem régiek javításával, kiegészítésével, restaurálásával is foglalkoznak Grammontban. A véletlen kedvezése folytán épen munkában találtam egy ilyen csipkejavító nőt. Bizony ezt a visszaállító munkát csak úgy meg lehet bámulni vagy talán még inkább, mint az újat. Ahogy a hibás, megtépett szövedéket kiegészíti, a teljesen elrongyolott alapból a hibátlan mintát kifejti és új alapra aplikálja, ahogy végre két-három különböző darabból ismét egy összefüggő egészet szerkeszt, olyan ügyesen, hogy csak a szakértő szeme ösmeri fel a restaurálást, az, különösen fekete csipkénél, egyszerűen bámulatos. A minta legkisebb morzsája sem vesz kárba és ha nem is kerül mindig vissza a megbízó kezébe, valahol majd ott pompázik a javító asszony lányának az ünnepi parádéján. Nyomtató lónak a csipkék hazájában sem kötik be a száját.

Sajnos, hogy az a tíz-tizennégy nap, amit Brüsszelben töltöttem, kevésnek bizonyult ahhoz, hogy fölkeressem Liedekerket, Ayet, Alostot és Gandeot. De reménylem, hogy még eljutok oda és lesz még alkalmam az ott látottakról is elszámolni.

Budapest. *Ujházy Irma.*

KELET ASSZONYA.*

Népek kulturéletében is apály dagállyal változik. E változásokat nem a népek ereje vagy gyengesége idézi elő, hanem külső hatások, melyek csendesen vonulnak, történelmi események, melyekben főszerepe van a háborúnak.

Mindezen változások fontos jelentőséggel birnak az asszony értékére és helyzetére általában s a férfiuhoz való viszonyára. A hellén korszak fénykorában az asszony ideálista volt; lénye csupa bensőség teljes, ragyogó boldogság. Az asszonyi szépség a Milói Venusban nyer plasztikus kifejezést.

Az előkelő római nő emancipált. Mint férjezett nő korlátlan úr volt vagyona s rabjai fölött, kikkel gyakran borzalmasan bánt el. De voltak nemes lelkű asszonyok is, voltak olyanok, kik filozófiával foglalkoztak. Férfiakkal a római nő szaba-

* *Szubotics Szávka*, a szerb Gyarmathy Zsigáné, tartotta ezt a felolvasást Wienben. Szubotics Szávka, a délszlav asszonyok egyik legkiválóbbja, Magyarországon, Újvidéken született. A most 86 éves matrona természetesen nem részesült már gyermekkorában, tudományos képzésben. Nem szentelte magát eszméknek és céloknak, eszmék és célok feléje jöttek s ő nem engedte el őket. Minden korszerű dolog érdekli ma is. Szorgalmazta a felsőbb leányiskolák, nőegyletek létesítését, dolgozott minden téren. Legfőbb érdeme az, amit a szerb háziipar, különösen szerb szőnyegek műiparrá emelése s piacra hozatala körül tett. Házról-házra járt a falvakban, s a tömeg áhítattal hallgatta a nagy szónoki tehetséggel biró asszony beszédeit, melyek az asszonyoknak szóltak. Nehéz, de eredményes munkát végzett. A dolog így kezdődött. Férje magasrangú, előkelő vezető állásba került Horvátországba. Egy szobát lakásukban még be kellett volna rendeznie. Elővette anyósa butorait, melyek bizony kopottak voltak, eszébe jutott, hogy vannak anyósa által szött szönyegek a házban, megpróbálta

don érintkezett. Fényüzéséről fogalmat sem alkothatunk; messze vinne, ha életök részleteibe mélyednénk.

És most, dagály után, — apály.

A nyolczadik században az aacheni zsinaton arról értekeznek, hogy gondolkodó lény-e az asszony, mint a férfi és van-e lelke? Nagynehezen az asszony érdekében döntöttek.

Rab, alárendelt (inferior) ideálista, emancipált. Mind a négy temperamentumnál az a jellemző, ami tulsúlyban van, így az asszony helyzetének történetében is. Az emancipáció iránti törekvés az emberrel született, csak külső formája változik, de ami fő, az megmarad: kenyér és szabadság természetes vágya.

Az asszony és férfiú szellemi élete között nincs különbség, a különbség legalább is csak látszólagos, mi az évszázadok foglalkozása s különb iskoláztatástól ered. Az asszony szabadságát nem a természet, hanem a férfiak korlátozták az erősebb fél erejével s utalták a házra. Mégis az anya gyermekeinek legjobb tanítója, ő az emberiség tanítója s az marad mindörökké. A csecsemőben, melyet karjain ringat, pihen a világ története. E fontos hivatást csak képzett anya töltheti be méltóképen. Az asszony productiv ereje szerény volt, de nem romlott soha. A férfiú épít s lerombolja legjobb alkotását, megsemmisíti legdrágább kincsét, az életet, ezt ékesen bizonyítják a csaták.

velök beteríteni az asztalt, divánt, földet s ime, meglepő szép volt. Akadt egy vég szerb vászon is, abból hamar függönyt alkotott. Mikor férje haza jött, meglepetten látta a szokatlan, színpompás gyönyörű elrendezést, s meghatottan a kegyelet könyein át szemlélte anyja kézimunkáját. A főrangú idegenek, kik házában megfordultak, bámulták alkotását. Most gyült meg Szávkának a baja, mikor mindezek hasonló darabokat szerettek volna általa szerezni. A szerb asszonyok dédapáktól örökölt daraboktól nem váltak meg, pénzért pedig egyáltalán nem dolgoztak. Ha kérés és rábeszélésére szöttek is neki egy-egy darabot, ezt ajándékba adták, melyet ő gyűrük és selyemkendők ajándékozásával viszonzott. Nagy fáradságába került, mig a népet e dolgok értékesítésére birta. A budapesti országos kiállítás a kormány elismerésén kívül nagy anyagi hasznot is hozott, mert Stefánia s az udvar sok tagja vásárolt a kiállított tárgyakból. Szávka asszony ez utánozhatatlan népművészeti kincset a párisi s más kiállításokra is elvitte s fejedelmek és főranguak házába, elterjesztette az egész világon. *P. J.*

Mert a férfiak legkiválóbbjai ellenségei a háborunak s minden erejökel az emberiség haladásának szentelik, de rendesen saját nemök érdekében fáradoznak. Ezen az uton kell haladjanak a nők is, hogy a modern kulturában helyre állitassék az egyensúly.

Hogyan nézi korunk a problémákat s a nyugat asszonyának helyzetét?

Felolvasásomban a kelet asszonyára szorítkozom, különösen a szerb asszonyra s azon történelmi eseményekre, melyek vele kapcsolatban vannak.

Szerbiáról, e szomszéd állam multjáról alig tudunk többet, mint a Kongo-területekről. Ezért felidézek egy-két képet.

A szerb nemzet kulturéletére nagy fontossággal bir Dusan cár uralkodásának ideje. Abban az időben Europa legnagyobb államai közé tartozott e nagy kiterjedésű ország, mely egyfelől a mai Szerbiát, Ó-Szerbiát (ezt a részt most hódították vissza a törököktől). Macedoniát, Bolgárországot s Görögország nagy részét foglalta el; másfelől Bosznia-Hercegovinát, Dalmáciát; Montenegró, Albánia, Raguza köztársaság is hozzá tartozott.

Nagy reformokat hozott be e hatalmas uralkodó, uralkodása alatt törvényeket alkotott. Olyanokat is, melyek az asszonyt védik. Konstantinápolyban tanult, mint más nagyok gyermekei. Ekkor a lányok mellé is görög nőket hoztak, innen van a bizanti befolyás a szerb kulturára. Érdekelte a tudomány és művészet e zseniális uralkodót, ki mindenek felett nagy emberbarát volt. Javakorában megmérgezte egy görög 1355-ben Konstantinápoly alatt, hova előnyomult hódító hadával.

Az ázsiai benyomulások Európába lassan-lassan csökkentették a szerbek kultur életét. A rigómezei csatában 1389-ben elfogták és megölték a törökök az utolsó szerb cárt, Lázárt. E csatában megtörték a szerb nemzet erejét s Szerbia a törökök hatalma alá került. Ötszáz esztendeig nyögött az egész világtól elhagyott szerb nemzet török járom alatt, oly igában, melyet csak ázsiai fantázia szülhetett. Milyen büszkén, milyen magaslatról néz a nyugat a balkán népekre, azokra, kik ré-

mes harcokkal állták utját annak, hogy ne öntse el Európát az ázsiai veszedelem! A törökök előnyomulásával, más képet öltött a Balkán. A szerb császárság szétesett, pasák uralma alá került, kik a szultánnak voltak alárendelve. Némely pasa kegyetlensége határt nem ismert s az ismétlődő felkelések nem vezettek sikerre,, de annál nagyobb vérszomjat provokáltak török részről. Csak *Péter* mai király nagyatyjának *Karagyorgyevics*nak sikerült a törököt néhány csatában megverni, de milyen keserves harcok voltak azok! Handzsárokkal, késekkel, kaszákkal verekedtek, az ágyukat fából készítették s vas darabokkal töltötték. Még sok vér folyt és köny fakadt; mig Szerbia egy részét vazallusállamként elismerték és *Milos Obrenovics* lett a fejedelem. De csak fia, *Mihály* alatt lett 1867-ben önálló fejedelemség, *Milán* alatt királyság. Hogy a kis ország és nemzet ilyen rövid idő alatt a kultura terén mennyire fejlődött, mindenki el kell ismerje, ki a viszonyokat ismeri.

A szerb királyság országában az iskolák a modern kívánalmaknak felelnek meg. A nők egyetemet látogatnak Belgrádban. Ha iskoláikat sikerrel végzik, állami ösztöndíjakat kapnak külföldi továbbképzés céljából. Nőorvosok gyakoriak Szerbiában. *Dr. Locsics Sarolta* már harminc év óta működik s igen ügyes női bajokban. Városi mérnökök ottan a nők, működnek hivatalban, póstán, távirdán, telefonon, az egész országban. A legkisebb városnak van nőegylete, a belgrádi 40 éve működik. Ezen egyesület egy iskolát tart fenn, melyben 200 szegény gyermek nyer oktatást minden női munkában. 130 gyermek részére mensájok van, hol egy fél frankért ebédet és vacsorát kapnak. Van Belgrádban szegényekháza, csecsemők otthona, lelencház, szegény gyermekek részére óvoda és sok más jótékony intézet. Mindezeket különböző nőegyesületek létesítették. *Nátalia* királyné szervezte a «bazárt». Ebben a bazárban gyönyörű szőnyegeket, hímzések, szövéseket árulnak, ami mind a nép asszonyának remek szépművészete. Nőegyletek érdeme a vándor tanítók és tanítónők szervezése, kik a kultúra apostolai, kik higeniailag, (gyermekápolás) házi s mezei munkák végzése körül hatnak a népre, legérdeme-

sebb munkájukat azonban a háziipar körül végzik, mellyel új kereseti forrást nyitottak a népnek.

A szerb asszony tudománynyal és művészetekkel is foglalkozik, *Teodorovicsné* képei, *Mešterovicsné* szobrai az internacionális művészi kiállításon Rómában elismerést nyertek. Kiváló írónő *Dimitrijevicsné*, kit szerb Bodenstedtnek neveznek. E hölgy gyermekkora óta érintkezett a törökökkel, megtanulta nyelvöket, neki köszönhetjük, hogy megismerkedtünk a háremmel s török irodalommal. *Belovicsné*nak nincsen párja mint etnografiai írónőnek, «lexikon»-jában feldolgozza a legrégibb észak- és délszlávok és más népek ornamentjeit, amennyiben összefüggnek a szlávokéval. Mindezt hat nyelven írták meg. Egyedül álló a maga nemében!

Szerbia talán az egyedüli állam, melyben állami hivatalnokok és katonatisztek leányai, atyjuk halála után, ha tíz évet szolgált, nyugdíjat élveznek, élethossziglan vagy férjhezmeneteléig. Ha az utolsó leány is férjhez megy, akkor három évi nyugdíjat kap egyszerre, mint hozományt. Szerbiában minden parasztnak biztosítva van a háza, földje, barma, eszközei. Ezt nem veheti el tőle senki. Ha fiai vannak, úgy mindenik egyformán osztozkodik a földekben atyjával. Ezért Szerbiában nincs paraszt-proletár.

Vessünk egy pillantást Ádákálera, e dunai szigetre. Ötven évvel ezelőtt látogattam meg barátnőmmel az adákálé-i pasa háremét. A rabnők között volt egy bosnyák nő s ez tolmácsként szolgált. A hölgyek eleinte bizalmatlanok voltak, később beszédbe eredtek velünk; a külvilágról fogalmuk nem volt s kiváncsian vizsgálták kalapunk, keztyűnk s krinolinunkkat, mindent megpróbáltak, hogyan állana nekik, mialatt furcsa jelenetek játszódtak le, fordítva vettek fel mindent. A szobában minderluk, a földön nagy értékű szőnyeg volt. Milyen máskép van mindez most! Mikor Konstantinápolyban meglátogattuk egy török főrangú úrnak nejét, kinek nem volt háreme, az modern szalonban, modern párizsi toilettben fogadott. Franciául beszélgettünk s a zongora kísérete mellett elénekelt egy török dalt. Az utcán bő

köpenyeg- és fátyolban jártak. A török asszony azonban még soká nem lesz európai nő.

A szerb, bolgár, görög asszonyok, kik török alattvalók, szabadságot élveznek, ha nem is oly mértékben mint nálunk, de mégis nem rabok s nem is olyan korlátoltak mint a török nők. Ellenkezőleg, intellektusok és jellemök fejlett, különösen megfigyelőképességük. Tisztelet és erkölcs honol a családi életben s az asszonyok szorgalmasak és takarékosak, különösen a bolgár asszony. Csak az iskolázottság hiányzik, ami a közel multig majdnem mindenütt hiányzott. A Mohamedán egyház hatása következtében alig különbözik a szerb, bolgár és görög nép életmódja és szokásaik a török uralom alatt. Ha fiugyermek születik, az apja háromszor magasba emeli; az Isten, a család, a nemzet dicsőségére. Ha leány az újszülött, a földre teszik, annak jeléül, hogy az asszony a ház támasza, «a ház nem földön, de az asszonyon áll», mondja a szerb közmondás. Míg a gyermek párnában van, pénzzel ajándékozzák meg az ismerősök és rokonok, fiuknak ezt mondják: vegyél rajta menyasszonyt! a leányoknak: vegyél rajta orsót, s fonjad magad a kedveseid szerencséjét! Mikor esküvőről jön a fiatal pár, egy marék rizskását dobnak rájuk, hogy frigyük gyermekekkel áldott legyen. Az anyós egy vég vásznat ad menyének e szavakkal: «Hófehér, mint e vászon legyen egész életed, magad és férjed dicsőségére.» A balkán népek életéről és szokásaikról könyveket lehetne írni, mert bennük kelet és nyugat találkozik.

Az asszonyok hősiességéről pedig éposokat lehetne írni. Csak egy-két képet nyújtok ebből is. Midőn a rigómezei csatáról Jug-Bogdán feleségének az első hirnök azt a hírt hozta, hogy hős halált halt férje s négy fia, hálát adott Istennek, ki még öt fiút adott a hazának. Mikor a második hirnök jött, hogy kilenc fiából egy sem maradt, nehezen, de kënny nélkül mondotta: «Megtették kötelességüket.» De mikor a harmadik hirnök azzal jött, hogy elesett vele Lázár cár s veszve a csata és a császárság, kileheli lelkét e hősnő.

Mikor a XIX. század elején újból ölve s gyújtogatva ron-

tottak a törökök Szerbiába, asszonyok, gyermekek, öregek, barlangok, erdőkben kerestek menhelyet. A menekülők ilyen csapatja egyszer egy hegyoldalon pihent, midőn ijedten vették észre a magaslaton a felbukkanó törököt, a nagy ijedtség közepette felhangzott egy női hang: «Jertek utánam, magunkra vonjuk a törökök figyelmét s azalatt az erdőbe vonulhatnak s menekültek.» Tudták, hogy ilyenkor a törökök leginkább a fiatal leányok és asszonyokra lestek, kiket megbecstelenítve rabságba ejtettek. Amint a leányok és asszonyok a Drina partjához értek, kézen fogóztak, mintha «kolót» járnának, dalba kezdtek s énekelve mélyebb s mélyebben mentek a vízbe, míg összecsapott fölöttük a hullám. E fenkölt drámának, páratlan tragédiának nincsen mása!

Sokáig folytathatnám így, de térjűnk végül a nép asszonyának istenadta művészetéhez, ki nemcsak népdalai melegségével múl felül minden népet, de költő, poéta a hímzés- szövés terén, új ornamentek kitalálásában, melyeket szívében hordozott. Erről álmodott, ez után vágyott s ez emelte munkáját a művészetig.

A szerb háziipar ornamentikája nagyon gazdag és három főidőre oszlik: mitológiai, keresztény és az újabb idők ornamentikájára. Minden ornamentnek szimbolikus jelentősége van s az asszonyok úgy magyarázzák, mint tudósaink a hieroglifeket. Ha egyszerűek is ez ornamentek, komplikálttá teszi őket misztikus jelentőségük, különösen azok, melyeket a szláv mitosból vettek. A kereszténység s újabb idők hatása a nép életére, ebben a szellemben fejlesztette ez elemet. A nép eredeti forrásból merít szellemi erőt, az intelligencia az általános míveltség folyamából.

Halhatatlan és örök életű pedig csak az, mi az életből merít erőt és szépséget.

Szerb eredetiből fordította

Pancsova. *Poznan Jolán.*

FINNORSZÁGI LEVÉLTÖREDÉKEK.

— — Ebből az országból *lelki békét* kívánok névnapi adományul az egész életre. Ennek a szónak jelentését itt, Finnországban lehet igazán átérezni. Otthon és másutt Európában csak értjük és sokszor sóvárgunk utána. Itt benne élünk. Szeretném, ha minden olyan ember, ki belső életet él, eljuthatna bár egyszer Finnországba. Mert aki a külső csillogást szereti és akinek úgynevezett igényei vannak, semmi keresni valója annak a tavak és erdők, nyírfák és fenyők hazájában.

Jőjjenek el ide az európai vásárból azok az emberek, akiknek lelkében vasárnap is van néha. Olyan vasárnap, mikor elhalkul minden, elalszanak az indulatok, csak a lélek beszél «vasárnapi nyelven». Ennek a lelki vasárnapnak Finnország a hazája. Itt örökös vasárnapban élnek az emberek.

Ezek a csendes, szűkszavú emberek, akik azt mondják magukról, hogy zordak, mogorvák, hidegek vagyunk. Hogy olyan rövid ideig lakik arcukon mosoly, mint amilyen rövid a finnországi nyár. Isten tudja mégis, mért nem fázom én itt soha, még akkor se, ha hideg szél fúj Pohjola felől. Csak azt érzem, hogy az a ragaszkodás, mely sohasem keres meleg, forró szavakat a kifejezésre, az a bizalom, mely pedig nem esküszik hűséget soha, több és nagyobb, mélyebb és örökebb, mint az a lángoló szeretet, melyet csak a szavak tartanak meg lobogásban. Csak azt tudom egészen biztosan, hogy kétszínűség nincsen e földön és azt mondhatom el nyugodt lélekkel, hogy kellemetlen arcot, bosszús tekintetet, gyöngédtelen, bántó szót nem éreztem, nem láttam, nem hallottam itt még soha.

Olyan itt minden ember. amilyennek Isten teremtette; nem

mutat és nem mond egyebet, mint ami igazán sajátja. Oly végtelen kellemesen jóleső, hogy ebben az országban, hol annyi-annyi könyv van minden házban, ahol annyit olvasnak az emberek, ahol a könyvvásárlás beletartozik a háztartás mindennapos kiadásaiba úgy, mint a mindennapi kenyér, ahol a szegény, sokszor fakéregből készült kenyérrel táplálkozó ember is postán kapja meg a maga ujságját, amelyre rendesen előfizet, hogy ebben az országban nyoma sincs a nálunk annyira jól ismert zománcműveltségnek. A finn ember, férfi és asszony, fiú és leány, olvassa, megérti és megbecsüli íróit, az esztetizálás pedig azok feladatai, akik szakavatottan foglalkoznak vele. Egyáltalán itt minden annak a kezében van, aki ért a dolgához. Az eredmény az, hogy igazán kevés pénzzel tudnak hatalmas civilizációt teremteni. Segítse is meg a jó Isten őket, mert megérdemlik a szó legnemesebb értelmében — egyenként és összesen.

Ezekért nem bírok én ebből az országból az európai udvariasság hangján írni névnapi levelet. Nem is volt soha természetem sokat beszélni érzelmi dolgokról és itt látom, hogy nem is szükséges az. A szó nem növeszti meg az érzést, talán inkább elapasztja, — a hallgatás nem kevesbíti meg, talán csak mélyebben szállítja le a szív fenekére.

*

— — Finnországból lehetetlenség nem írni a finn egyetemi hallgatókról. És annál inkább írnom kell róluk, mert mióta a nurmesi búcsúestélyen megajándékoztak a finn műveltség jelvényével: a fehér bársony, fekete szegélyű egyetemihallgató sapkával, attól kezdve én is tagja vagyok a sok szép eszményért küzdő finn diákságnak és érzem is mélyen, hogy hozzájuk tartozom.

Az ország minden részében láthatni fehér sapkás fiut s leányt. Mert büszkén viseli fehér sapkáját mindenki, akinek joga van a viselésre és nincs olyan leány, aki fölcserélné az «ylioppilas lakki»-t divatos nyári vagy téli kalappal. A toilette-

kérdés általában nem sok gondot okoz Finnországban, a kalapviselet, legalább is a tanulóifjúság körében, még kevesebbet.

Mit akarnak ezek a fehérsapkás finn egyetemi hallgatók? Műveltséget! Az egész nemzetet átható *finn* műveltséget. (A svéd szellem ellen még mindig küzdeni kell.) Társadalmi különbség nincs Finnországban, nem is lehet. Három millió ember nem szakadozhat elkülönült osztályokra. Nemesség nincs, a munkát és munkásságot megbecsülik minden téren. A népműveltség bámulatos. A legszegényebb is olvasni, tanulni vágyik. Kicsike zsellérkunyhóba rendesen eljár az újság, melyre havonként vagy negyedévre fizetnek elő, könyveket vásárolnak, ismeretterjesztő előadásokra tolongnak: *művelődni* akarnak.

A «finn műveltség tiszta napvilágát« a fehérsapkás egyetemi hallgatók viszik le a nép közé. Mert a fehér sapka három kötelesség teljesitésére kötelez: a műveltség terjesztése, a dal és régi jó tradicióknak, különösen az erkölcsi tisztaságnak megóvása és fenntartása. Nyári körútjaikon ezek a gondolatok vezetik őket. Az általános ismeretterjesztő előadásokról nem szólva, különösen a tüdővész ellen védik népüket és az alkoholizmus gyűlöletét erősitik meg. És nemcsak nyári szünetjükben szolgálják a nép érdekeit. Ha valamelyik ifjúsági egyesületnek előadóra van szüksége őszi, karácsonyi vagy húsvéti ünnepén, egyszerűen telefonálnak Helsingibe és akad mindig egyetemi hallgató, aki habozás nélkül vállalkozik az előadás megtartására s még csak az útiköltség megtérítését sem kivánja.

És egyetemi hallgató dal- meg dalolás nélkül el sem képzelhető. S hogy leggyönyörűbben, legmeghatóbban, legszívhezszólóbban az egyetemi hallgatók karán zendül meg a «Suomen Cauln», az «Yksi runsu . . .» vagy a «Tuoll'on minun bultani . . .» abban azt hiszem, nem kételkedik senkisem.

Még egy nagy kulturfeladatot vállalt magára a finn egyetemi ifjúság. A nép nagyon szereti a színielőadásokat. Az ifjúsági egyesületek tagjai maguk is játszanak színdarabokat, de vágynak arra, hogy a magukénál tökéletesebbet is lássanak, élvezzenek. Vidéken azonban csupán egy színház van: a tam-

perei Munkás-színház, melynek egyedül igazgatónője hivatott színésznő, az előadó színészek épúgy, mint a nézőközönség, egyenesen a gyárakból sietnek az előadásokra. A finn egyetemi hallgatók, lányok és fiúk, társaságot szerveztek, megtanulták a hazai drámairodalom nehány értékes termékét és körútra indulva sorra járják a falvakat. Könnyen elképzelhető, hogy mily nagy a művelő erejük ezeknek az előadásoknak.

És eszembe jut, hogy vajjon nálunk otthon nem volna-e jó, ha a mi magyar egyetemi hallgatóink is éreznék a magyar néphez való tartozásukat és tennének valamit a népműveltség érdekében. Vagy talán a magyar műveltség nem lehet soha «tiszta napvilág» és így felesleges a fáradozás, hogy falvainkból elűzzük «a vakság ködét»?!

*

Kiránduláson voltunk. A fiatal hegedűművész, ki tegnap este mindnyájunkat elragadott virtuóz játékával, hegedűjét is magával hozta.

Istenem, hogy is álmodhattam volna valaha arról, hogy majd egyszer Észak-Karjalában Korpiniemi ősi fenyvesének kicsike tisztásán Magyar Táncokat fogok hallani! Mert Magyar Táncokat játszott ez a fiatal művész olyan gyújtó hévvel, megindító magyar érzéssel és elragadó temperamentummal, hogy én — én alig, alig tudtam visszafojtani könnyeimet. Ott, egy rengeteg fenyőerdő homályában, nehány ezer kilométerre hazámtól, a *szeretet,* a magyar-barátság szólt hozzám, magyar dallamok hangjaiban.

Hogy szeretik finn testvéreink a mi magyar zenénket! A fővárosi Musiikkiopistonak (a finnek zeneakadémiája) európai hírű professzora, Novaček, nagymestere, Joachim iránti hálás kegyeletből legkiválóbb művésztanítványaival érteti és érezteti meg a magyar zene szellemét és a magyar dallamok szerte-áradnak Finnországban — finn hegedűkről, finn művészeknek lelkén keresztül.

És nincs olyan népiskola, melyben a kékszemű finn gyer-

mekek ne énekelnének magyar népdalokat. Nehány magyar dal finn népdallá honosult meg. Dél-Finnországban itt is, ott is fölhangzik munka közben: «Bogár Imre, hova olyan szaporán . . .» És a daltermő Karjalában a «Ritka buza, ritka árpa, ritka rozs . . .» dallamára egyik nemzeti táncukat járják el a nurmesi lányok és fiuk Hevoslahti gazdájának tágas pirttijében.

Mert a finnek szeretik azt, ami magyar és szeretik azért, mert — magyar. Szeretik egész lelkükkel, szívük teljes melegével és ezer meg ezer módon, meghatóbbnál meghatóbb gyöngédséggel fejezik ki ragaszkodásukat és megbecsülésüket a mi magyar hazánk, magyar szellemünk és műveltségünk iránt.

Két kis jelenet jut az eszembe, két apróság. Jelentéktelen dolgok, de elfogódott szívvel emlékezem mindig reájuk.

Az elmúlt vasárnap egyedül mentem át a Harjun, a kis fenyőerdőn. Három szöszke fiucska jött velem szembe. Mikor közelembe értek, rám nézett a három gyermek szép, tiszta kék szemével és meghajtotta magát mélyen. Nem készültek erre, nem határozták el egymás között, csak természetesnek találták, hogy köszönjenek az «*unkarilainen* neiti»-nek (magyar kisasszonynak).

Néhány nappal később valamelyik délután a másik papilakban voltunk. A kertben üldögéltünk a tóparton egy óriási nyírfa tövében. A kerítéshez hívnak. Egy asszony állt ottan. Csak most érkezett ide valahonnan Kelet-Karjalából és mert hallotta, hogy a Nagy-Papilakból konttit kerestek vendégük számára, elhozta azt a gyönyörű kis nyírfahéj-tarisznyát, amelyet maga font igazán művészi ügyességgel. Ekkor hallja az a szegény asszony, hogy messze országból jöttem el hozzájuk. «A kisasszony magyar? Most találtam ezt a két négylevelű lóherét, legyen olyan jó, fogadja el tőlem emlékül.»

Most is őrzöm e két sárguló levélkét. És fáj a szivem, ha a mi művelt közönségünk közönyére és a mi magyar népünk tudatlanságára gondolok. Mert ugyan mit tudnak nálunk általában a finnekről?

*

— — Egy estélyen hallottam először kantelejátékot. Olli Snolahti látogatott el Nurmesbe, az egyetlen kanteleművész. Énekel és kantelén kiséri játékát és a kantelepengetést nemes művészetté fejlesztette. Művészete a lelkéből fakadt, elmondhatja igazán, hogy csak «saját szivem volt mesterem».

Hogy milyen a kantele és milyen a kantelejáték? Nem ragyogó hangversenyterembe való. Egyszerű szoba, egyszerű környezet kell hozzá. És borongós félhomály, a fehér éjszakának sejtelmes derengése és igazi finn hangulat: csendes melankólia, kissé elfogódott, megindultságtól remegőszivű, szótalanul maga elé merengő hallgatóság.

A Kalevala szerint Vājnāmōjnen a kantele feltalálója, de egy népdal ezt megcáfolja és így beszéli el a nemzeti hangszer eredetét:

Fájdalom volt a szerzője,
Szenvedés a készítője,
A fogóját gond csinálta,
Csalódásból van a fája,
Húrjai a szív keserve,
Búszegekkel van kiverve . . .

Ezért «sír-rí búsan, árván» a finn dal. Ezért panaszkodik benne halkan, félve valami mondhatatlan mélységes fájdalom. Mert nem zokog a finn dal soha, csak könnyezik. Egyszerű a dallam, sokszor monoton, egyszerű a szöveg: nehány szó, hangulatfoszlány vagy érzéstöredék, — de aki ismeri a finn népet, aki látta Karjalának szomorúságot lehellő, mélázó tájait megindító bánatos szépségükben, mikor rájuk vetette ezüstös fátylát a csillagtalan fehér éjszaka, aki átevezett a mozdulatlanul pihenő fekete tótükrön, aki visszafojtott lélegzettel járta meg útját a rengetegben bujdosó erdei ösvényen, hogy ne zavarja a szendergő természet álmodozását, aki már látta, mint száll fel a völgyből a hófehéren szétterülő köd, az megérti a finn népdalok hangulatát. És megérti, hogy a finn dal csakugyan magától termett az útfélen, a bokrok között és a faágon, meg a hangavirágos mezőkön, hogy száz dalt dúdolt a lenge szellő,

ezeret a szálló felhő, hogy a tóhabok dalt csobogtak, vizesési daltól zúgtak — és a finn szív daltól áradt minden időben. És aki ismeri a finn dalt, annak meg kell értenie, hogy miért omlik a könny szünetlenül annak a kedves pori-i leányúti-társamnak szeméből, akárhogy is küzd magával . . . A finnek énekelni kezdtek itt is, a véghetetlen tenger hullámain a kissé táncoló hajó födélzetén. És én egy kis időre még úgy érzem, hogy Finnországban vagyok, bár régen elvesztettem szemem elől a Nikolai-templom aranyos keresztjét. De ahol finn dalt hallok, ott finn levegőt érzek, finn föld illatát érzem, még akkor is, ha nem látok semmi mást, mint megtörő hullámot és lassan tovaszálló felleget.

Helsingfors. *Sebestyén Irén.*

NOBEL ALFRÉD.

Ha van az emberiség kulturtörténelmében problematikus egyéniség, akkor minden bizonnyal Nobel Alfréd az. Egyéniségét tulajdonképen nem ismerjük, csak egy-egy cselekedete él a köztudatban, melyekkel ő az egész világ figyelmét magára vonta. De nemcsak a figyelmet vonta magára, hanem maga és emléke iránt örök hálára kötelezte az egész művelt emberiséget. Mindenki tudja, hogy Nobel a dinamit feltalálója és a békedíj létesítője. Mindenki tudja, hogy Nobel ágyúgyáros és a világ egyik legnagyobb technikusa volt s evvel együtt az is bejárta a köztudatot, hogy Nobel költő volt. E tények ebben a száraz formájukban párosan alig állhatnak meg. Ellentéteseknek, egymást kizáróknak látszanak, s minthogy alig ismerünk oly elemeket az ő egyéniségéből, melyek révén e tények összekapcsolhatók, összeegyeztethetők, megérthetők lennének, azért áll előttünk Nobel — mint problema. De ennek maga Nobel volt az oka és pedig azért, mert egész életét végtelen puritánságából kifolyólag a társadalamtól és a mindennapi élet zajától elvonúlva, laboratoriumában és saját lelki világába elmerülten töltötte el. Nobel vagy fizikailag, vagy szellemileg dolgozott, de mindig dolgozott, úgy, hogy ideje sem volt rendes társadalmi és családi életet élni. Ezért csak igen kevésnek jutott az a kiváló szerencse, hogy Nobelt közelebbről ismerhették, ezek pedig nem írtak, nem nyilatkoztak róla. Az egyedüli forrás Nobel jellemrajzára vonatkozólag az ő legmeghittebb bizalmasának Suttner Berta bárónőnek «Memoiren»-je, melyben a kiváló nő nem mindennapi írói készséggel és meleg közvetlenséggel tárja elénk mély impresszióit Nobel munkás életéről és tartalmas egyéniségéről.

Suttner bárónő feljegyzései és kevés életrajzi adat alapján próbálta meg legujabban egy német tudós, hogy Nobel élet- és jellemrajzát legalább vázlatosan megírja, hogy Nobelnek a köztudatban levő következetlennek tetsző cselekedeteit az ő jellemének és gondolkodásmódjának kifejtésével megérthetőkké tegye.*

Végig olvasva e művet, rögtön meglátszik, hogy Suttner Berta «Memoiren»-jának hatása alatt készült. Mindaz, ami megvan Suttner bárónő művében, megvan Henning munkájában is; de újat ad a szerző Nobel egész életének rövid rajzával és törekvéseinek, találmányainak természettudományos ismertetésével. Hogy mily sokat köszön a szerző Suttner «Memoiren»-jának, az abból is látszik, hogy a szerző elejétől végig a legtöbb gondot Nobel pacifizmusára fordítja, azt fejtegeti, arra utal a legkövetkezetesebben, — akárcsak Suttner Berta, — jóllehet maga a szerző valószínűleg nem pacifista, legalább erre enged következtetni az, hogy igen gyakran hordja ajkán a Moltke-féle frázist a béke álom voltáról és művének végén a Nobel díjasokról szólva, mintegy örömmel említi meg, hogy ők — a németek — vitték el a legtöbb díjat — számszerint tizenhetet, — de közülük egy sem volt békedíj, ami szerinte «figyelemreméltó és örömre hangoló bizonyítéka annak, hogy a német szellemi élet jelenleg *a valóságok* terén viszi a vezetőszerepet.»

Nobel családfája a XVII-ik századig vihető vissza; kétséges, vajjon svéd származásúak-e, vagy pedig Angliából átszármazott svédek. Ősei többnyire kiváló emberek voltak és kitűntek a tudományok vagy a művészetek különböző ágaiban. Apja, Emánuel, technikus volt és főleg robbanóanyagok előállításával és hajóépítéssel foglalkozott. Tizennégy éves korában hosszabb tengeri útra ment, egészen Egyptomig jutott, ahol Mehemmed Ali helytartónak szolgálatába szegődött mint architektus. Innen 1819-ben 18 éves korában tért vissza hazájába. Itt nem-

* A mű teljes címe: Alfréd Nobel der Erfinder des Dynamits und Gründer der Nobel-Stiftung. Eine biographische Skizze, mit 12 Abbildungen. Verlag der «Technischer Monatshefte» Stuttgart 1912.

sokára magára vonta a figyelmet XIV. Károly királynak Geflében tett látogatása alkalmára épített diadalkapujával. A nagy elismerés következményeképen került a stockholmi akadémiára. Később mint a «Technische Institut» tanára sokat kisérletezett robbanóanyagokkal; e kisérletek nem jártak minden veszedelem nélkül; ezért szomszédait a sok kellemetlenségtől megkimélendő 1837-ben elhagyta szülőföldjét és Szentpétervárra költözött. Ide követte őt 1842-ben neje és három fia, köztük a nyolcéves Alfréd. Nobel Alfréd 16 éves korában bevégezvén iskoláit, atyja mellé került. Minthogy az öreg Nobel tudatában volt annak, hogy az ő kifejlődésére nagy hatással volt külföldi utazása, hogy utazásai közben tanúlt meg a saját lábán állani, azért fiát a 17 éves Alfredot is utazni küldötte. Így került Nobel 1850-ben Amerikába és New-Yorkban Yohn Ericssonnál a «Monitor» nevű hadihajó építőjénél állt munkába. 1854-ben ismét Szentpétervároń találjuk Nobelt, ahol ekkor a Nobel-familia összes férfitagjai lázas munkában voltak. Ekkor volt ugyanis a krimi és az angol-francia-orosz háború, melyek óriási mennyiségben igényelték Nobelék produktumait. Itt kapta Nobel Alfréd az első szabadalmat is 1857-ben egy tökéletesített gazométerre.

Úgy látszott, mintha Nobelék otthonuknak vallanák és soha elhagyni nem akarnák Oroszországot, azonban 1859-ben az orosz kormány hálátlansága távozásra és Stockholmba való visszatérésre kényszerítette az egész családot. Ebben az időben Nobel Alfréd a nitroglicerinnel kisérletezett. Nem kisebb valaki, mint III. Napoleon császár közbenjárása révén kapott egy francia banktól 100,000 frankot egy nitroglicerin gyár építésére. Ez a százezer korona és ez a gyár (Heleneborgban Stockholm mellett) volt Nobel későbbi millióinak csirája.

Nobel szentül megvolt arról győződve, hogy a mitroglicerinnel valami nagyot lehet alkotni, ezért szüntelenül avval kisérletezett. E robbanó folyadéknak az volt a tulajdonsága, hogy a láng hatása alatt egyszerűen elégett, ellenben, ha kevés ütés, vagy rázkódtatás érte, felrobbant. Robbanó erejét Nobel kisérletei közben folytonosan növelte. Ekkor találta fel az ú. n.

«Zündhut»-ot, amely a gyújtózsinórt helyettesítette, szolgált pedig ez a találmány az explodálás könnyebb, veszélytelenebb foganatosítására. Alapelve az, hogy egy előzetes kisebb explodálás idézi elő a tulajdonképeni nagy explodálást. Ezt a Zündhutot abban az időben a puskapor után a legnagyobb találmánynak tartották.

Azonban a baljóslatú Démon, mely a nitroglicerinben lappangott, egyszer csak egy napon széttörte bilincseit és halált s pusztulást osztogatott legyőzői között. Ugyanis 1864 szept 3-án a heleneborgi gyár a felhalmozott nitroglicerin felrobbanása következtében a levegőbe repült. E katasztrófa alkalmával vesztette életét többek között Nobel öccse, Oszkár Emil is. Ez a szomorú esemény annyira megrendítette az öreg Nobelt, Alfréd atyját, hogy megbénult és munkaképtelenné vált.

A több rendbeli váratlan robbanás azonban egyéb — nevezetesen ipari és üzleti — károkat is okozott Nobelnek, mert jóllehet az általa előállított anyagokra óriási szükség volt, — egyrészt nem juthatott gyártelephez a veszedelemtől való félelem miatt, másrészt igen sok országban megtiltották termékeinek bevitelét, sőt még az átvitelét is — szintén a veszedelemtől való félelem miatt; ugyanis gyakran megesett, hogy szállítás közben történt valami katasztrófa. Az anyagnak e megbízhatatlansága miatt a cseppfolyós halmazállapotot szilárddal akarta Nobel helyettesíteni. Sok hosszú kísérletezés után végre is a véletlen vezette rá a feltalálásra. Ez azonban nem kisebbíti Nobel érdemét, mert a véletlen játéka még nem elégséges a felfedezéshez, ahhoz még egy zseni, egy Nobel kellett, aki azt felismerje.

A dolog t. i. úgy történt, hogy egy alkalommal a nitroglicerin kifolyt a gyár épületéből és beszívódott a talajba. Nobel nagy meglepetéssel tapasztalta ezt, de még inkább azt, hogy a nitroglicerinnel átívódott föld explodálni képes, sőt a föld nem is csökkenti a nitroglicerin exploziv erejét. A szilárd állapotban való előállítás titka e tapasztalattal megfejtetett; e tapasztalat alapján állította elő Nobel a dinamitot, melynek összetétele a

következő: 70—80 % nitroglicerin, 20—30 % kvarc-féle törmelék és ½ % kalciumkarbonát.

A dinamit jelentőségét nem szabad egyoldalúan elbírálni. Nem szabad valaminek az értékét és jelentőségét csak az általa okozott károk tekintetbe vételével meghatározni, hanem mérlegelni kell annak minden hasznát is. A dinamit jelentősége is elsősorban és kizárólagosan nem az általa elpusztult katonák, hadvezérek és várak számából, hanem az általa és csakis általa lehetséges kulturmunkákból ítélendő meg. A dinamit voltaképen kulturális tényező és hogy a közvélemény mégis elsősorban hadászati jelentőséget tulajdonít neki, az csak a mi technikai haladásunkat követni nem tudó, morális hátramaradottságunknak a következménye. Különben is nem szabad elfelejtenünk, hogy Nobelnek legtöbb találmányával, mintegy messzebb fekvő célja a háború lehetetlenítése volt.

A nitroglicerinnek szilárd halmazállapotban való előállítása és Nobel kiapadhatatlan szorgalma lehetővé tette, hogy egész sereg, a világ minden részében elszórt Nobel-féle gyár létesüljön, melyek legtöbbjének megállapításában Nobel személyesen részt vett. Életének 1867—1873. évek közé eső korszaka csupa utazással telt el; egyik országból a másikba utazott és egész hónapokat töltött hol vasúton, hol hajón. Otthona voltaképpen nem is volt, hiszen nem is kötötte őt semmi sehova; nem volt sem felesége, sem gyermeke. Egyedül állt ő e nagy világban s az egész emberiség javáért fáradozott. Valóban alig van az emberiség történetében még egy egyéniség, aki annyit, vagy épen többet tett volna az egész emberiség javára, mint Nobel. «Mein Vaterland ist da, wo ich arbeite, und ich arbeite überall» szokta volt mondani.

Sok utazgatása kívánatossá tette, hogy egy európai centrumot válaszon letelepedése helyéül, ahonnan könnyebben bonyolíthatja le Európa minden részébe vezető utait. Ez az új lakóhelye Páris lett. Egyénisége itt alakult ki egészen. «Mint egy remete — írja Henning — vonult vissza laboratóriumába csak találmányainak, filozófiai gondolatainak, irodalmi és tudományos

hajlamainak élve. Csak keveseknek engedett bepillantani az ő lelki világába, az ő komor, majdnem búskomor, melankolikus jellemébe és gyöngéd, legmagasabb ideálizmusra hajló lelkébe». Párisi tartózkodásának idejére esik Suttner bárónővel való ismeretsége, mely az ő egyéniségének csak fokozottabb mértékben való kialakulására és mélyítésére szolgált. Suttner Bertą volt úgyszólván Nobel egyetlen bizalmasa; vele közölte gondolatait, neki adta át kéziratait, melyeket soha senki sem látott. Suttner Berta erősítette meg benne a pacifista eszmét, amelynek a filozófiai elmélkedéseiből kifolyólag minden valószínűség szerint már ennek előtte is hódolt.

Nobel még ebben az időben is az ő nitroglicerinjének tökéletesítésével foglalkozott. Szilárd állapotban már előállította, mint dinamitot; most azon fáradozott, hogy a kvarc-féle anyagot, oly anyaggal helyetteseíts, mely maga is aktiv részt vesz az explodálásban, ennek következménye az exploziv erő nagymérvű növekedése volna. Eme titok megfejtésére is igen érdekes módon jött rá Nobel. Egy alkalommal ujját megsebesítette és miután bekötötte azt kollodiummal, lefeküdt. Aludni azonban nem tudott, oly nagy fájdalmat okozott a kollodium. Éjjel 2 órakor felkelt, bement laboratoriumába és minden cél nélkül, csak mintegy ösztönszerűleg megpróbálta, vajjon felszívja e a kollodium a nitroglicerint. A dolog sikerült s Nobel feltalálta az ú. n. «Sprenggummit», mely már a maga teljes egészében aktiv részt vesz az explodálásban, s melynek az exploziv ereje jóval nagyobb a dinamiténál.

Nagyon természetes, hogy e találmányok óriási jövedelmet hoztak Nobelnek, annál is inkább, mert az olyan technikai találmányokat, melyek az ország védőerejének aktiv, vagy passzív tekintetben gyarapodására szolgálhatnak, sokkal jobban és gyorsabban fizetik meg, mint más egyéb szellemi vívmányokat. De Nobelnek nemcsak az említettek voltak összes találmányai, hiszen nem volt év, hogy valamire ne kapott volna szabadalmat.

1891-ben ugyanaz a kellemetlenség érte Nobelt a franciák részéről, amely atyját érte Szentpétervárott az oroszok részéről.

Tudniillik a francia-olasz háború alkalmával Nobel az olaszoknak is eladta találmányát, amiért a franciák megnehezteltek rá és kiüldözték területükről. Így került Nobel San Remoba, ahol egy saját tervei szerint épült villában (Mio Nido) húzódott félre a világtól.

Igen érdekes és egész egyéniségét jellemző volt, hogy Nobel nem volt tudatában saját nagyságának és értékének; sőt bizalmatlansággal volt eltelve saját személye iránt. 1886 dec. 10-én, tehát 63 éves korában meghalt. Halála után lett ismertté a legnagyobb, a legfejedelmibb alkotása az ötféle, a milliós Nobel-díj.

Henning könyvének utolsó fejezete a szerzőnek a Nobel-díjakra vonatkozó érdekes megjegyzéseit foglalja magában. Henning az illetékesek súlyos hibájául rója fel azt, hogy Suttner Berta csak a hatodik lett a békedíjasok között, ez annál nagyobb hiba, mert megelőzte őt egy egyesület az «Institut du Droit International» jóllehet Nobel intenciója a személyek kitüntetése volt. Szerinte Roosewelt nem érdemelte meg a békedíjat, hasonlóképpen Sully Proudhomme sem érdemelte meg az első irodalmi díjat, amivel ő mintegy a világ legnagyobb írójának minősíttetett, míg ezzel szemben sem Ibsen, aki szellemileg sok tekintetben rokon volt Nobellal, sem Tolsztoj nem kaptak díjat. Az is hiba, hogy nem járnak el egészen híven Nobel akaratához. Tudniillik Nobel végrendeletében világosan ki van írva, hogy a díjak évenkint azoknak adassanak ki, akik az illető évben tették magukat arra érdemessé. Eszerint csak egyszer jártak el és pedig Rooseweltnél az orosz-japán kiegyezés alkalmával. Igen elismerésre méltó egyes kitüntetteknek az az eljárása, hogy díjaikat újabb alapítványok létesítésére fektetik be, amiáltal Nobel nemes intenciója, a kultura fejlesztése, sokkal szélesebb körben érvényesülhet.

Budapest. *Sikos Károly.*

A DREZDAI RAJZKIÁLLÍTÁS.

Befejező közlemény.*

Ami a német nőipariskolákat illeti, azok gyönyörűen, egységesen vezetett tanfolyamok, melyeknek élén nagy képzettségű, művészi tudású vezető személyek állanak, tanáraik megvalósítják azt, amit pár évi vezetés alatt emberileg elérni lehet. Tekintve aztán azt, hogy ezek a technikai iskolák mind saját műhelyeikben dolgoznak, de egyszersmind gyárakkal is állanak összeköttetésben, igen gazdag lehet a produktuma is, másrészt igen magas tökéletességi fokot érhet el éppen a rengeteg sok munka által. Nagy mennyiségű német ipariskola és műhely állított ki, de csak egy pár föltűnően szép eredményt elért nőipariskoláról óhajtok szólni.

Pl. Sebnitz község művirágipara igen gazdag és finom ízlésű. A műhelymunkákat megelőzőleg a növendékek rajzot és főleg festészetet tanulnak. Elsősorban a színekkel jönnek tisztába, geometrikus formákba, körcikkekbe a három alapszínt festik s azoknak összekeverését. Majd mindjobban haladnak, arányokban keverik a színeket, hajszálfinom árnyalatokat hoznak ki schematikus táblázataikon. Színskálájuk felölel minden létező színt és árnyalatot, azután egymásba olvasztják a színeket lehelletszerű finomsággal, pl. a vízszínű zöldből a legmélyebb sötétségű liláig, hogy ugyanoly észrevétlenül áthalványodjon ez a csodaszép hatású színfolt az aquamarin bágyadt kékségébe. Gyönyörű szín-

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

hatások borították ennek az ízlésesen kiállított fülkének a falait. Közben rajzolnak először leveleket silhoutte-szerűen, majd erezettel, de mindig festve és mindig árnyalattal, — egy és ugyanazt a levelet zöldben, barnában, vörösben, lilában, kékben, szürkében, dohányfélében — aztán egyszerűbb virágok alkatrészeit, porzót, csészét, bimbót, feslő és nyilt virágot, fejlesztve ezeket amennyire lehet, finom, lehelletszerű virágos, gyümölcsös, terméses galyat. Közben megy a műhelymunka, amit megfestettek, megrajzoltak, azt meg is mintázzák, formázzák. Festik, árnyalják a leveleket, szirmokat, porzókat, csészéket, terméseket, összeállítják a virágot, az ágat, de mennyi ízléssel! Felejthetetlenül szép volt a falon függő tábla, mely ezerszínű primula fejecskéből volt összeállítva. Egy hatalmas csillag a spektrum összes színeiben, de oly lágy harmoniában, hogy az egész egy sötét magvú ködfátyolnak tetszett. Kívül, a csillagforma végein, minden színnek leghalványabb árnyalata volt, mely alig vált ki a karton elefántcsont-színéből.

Ezt a geometrikus elrendezésű ködképet egy hálás növendék készítette annak a mesternek, ki őt ilyen művészi képességre vezette.

Persze a kiállítást magát ügyesen rendezték, hogy minden nagyon jól hasson, ami sikerült is kellőképen. Könnyű is volt abból a sok szép virágcsodából! Volt ott minden tropikus, subtropikus, északországi virágból egy ág, egy csokor. Glicineák, mimózák, dahliák, prunusok, galagonya, kökény, jácint milyen raffinált tökéletességgel utánozták a természetet!

Hanem nem találtam érdektelennek meg is nézni, kik csinálják ezt a sok szép poemát és mikor.

A sebnitzi virággyár és műhely nemcsak Sebnitz városából szedi munkásait, de bevonja a közelfekvő községek egész népességét, a falvak asszonyai, leányai, sőt fiúgyermekei, otthonukban is, gyártják, festik, kötik a sok művirágot, viszik be a gyárba, ahol beváltják és új rendeléseket adnak. Ha az ú. n. Sächsische Schweiz-ban elkalandozik az ember, gyakran találkozik az erdő hűvösében, patak partján üldögélő leányokkal,

kicsiny gyermekekkel, mindenik ölében egy nagy dobozfödél, abban az anyag, szövet, vatta, drót és ragasztóanyag és ugyancsak serényen forgatják kezükben a szövetpamacsot, míg virág nem lesz belőle.

Picike, 6—7 éves leánykát láttam, aki ügyes kezecskéivel moharózsát formázott, de milyen örömmel! hát hogyne, mikor a mama is ugyanezt csinálja. A mi kicsi leányaink is takarítanak, horgolnak üres kézzel semmit, vagy cseléddel pörölnek, vagy látogatóba mennek, mert a mamuska is így szokta!

Így már lehet valamit a tökéletességig vinni.

Megnéztem a sebnitzi elemi iskola rajztanítását is. Persze abban láttam, hogyan nevelik már akkor a gyermeket a művirágcsinálásra. Fősúlyt a színekre és a növényformákra helyezik, az ipariskola csak tovább fejleszti az elemi iskola kitünő alapját.

Nagyon szépen, nagy művészi tudással vezetett nőipariskola a stuttgarti. Három évfolyamú iskola, melyet három kiváló művész lélek Völter Dyckerhoff és Raff úrnők vezetnek. Ugyanegy erő tanítja a rajzolást és a kivitelt, ebben rejlik az az utólérhetetlen precizitás, amely ezt az iskolát jellemzi.

Perspektivikus rajzolással kezdik, amely azt árulja el, hogy a növendék már bizonyos gyakorlattal bír a rajzolásban, aztán leveleket rajzol először valódi nagyságban egyszerűen, majd nagyítva, mélyen megfigyelve az erezetek finom ornamentikáját tarka levelek színes rajzát, azután kivágott színes papirosokból alakít díszítményeket, mintegy előtanulmányul a rátét munkákhoz, a tervezgetésekhez. Majd virágokat, tollakat, mindig nagyítva, hogy el ne vesszen a természet hajszálfinom rajza, melyeket az erezetek képeznek. A nagyarányú rajzokat aztán lekicsinyítik arra a nagyságra, méretre, amely díszítő alkalmaztatásának megfelel, így aztán finom technikájú ornamentet készítenek, kiszedegetve a jellemzőt egy-egy kivitelre kerülő munka mintájául.

Pl. egy föltünően szép feladat volt a kagyló. Előbb nagy arányokban szénnel megrajzolták a növendékek a kagylót, majd

ugyanazt a témát színesen vízfestéssel; már itt a szín is minden fázisában ornamentum, azután tussrajzban stilizálták a nagy kagylót, a negyedik rajz a kagylónak már egy határozott technikára átdolgozott, finoman lekicsinyített ornamentuma, mely mellett ott áll a világosdrapp moire antique-ra himezett díszalbum, erre aranyszálfektetéssel dolgozta rá a növendék a kagyló stilizált rajzát.

Gondosan és szigorúan stílusosak tervezeteik, hűségesen, alkalmaztatásának megfelelően rajzolva.

Rögtön ráösmer a laikus ember is a tervezetek látásánál, hogy az milyen célra, milyen anyagra és kivitelre készült. Kerülik a rithmikus ismétlődéseket, a jól ismert szalagdíszt egyáltalában nem használják, az a nagy asztalfutó vagy shawl az egy kerekded egész, egy foltmegoldás, semmi olcsó hatás, melye ismétlődő ornamentummal könnyen meg lehet oldani.

Egy határozott alakú önálló kompozició, amelyet nem lehet akármilyen kaptafára ráhúzni, nem tűr az a kompozició sem összeszorítást, sem csonkítást. Nem lehet tollal leírni azt a művészi szépségű rajzot, melyet ebben a gyüjteményben mindenütt láthattunk. És a színek milyen ragyogóak s mégsem kiabálók! Minden rajz, minden öltés művészi tökéletességű volt.

És milyen jutányos kiállításban! Nem használ ez az iskola drága anyagot, drága munkát, nem készít szemet ölő mesterkélést, szálvagdosást, tűfestést, de könnyű színes himzéseik gyönyörűen hullámzóak, öltéseik rajzokat, árnyalatokat hoznak létre. Sok aranyszálfektetést és írásos munkát, ú. n. Kurbelstickerei-t láttam. Nagy gondot fordítanak a dekorativ monogramm-himzésre is.

Rengeteg hasznos és ízléses munkát állítottak ki. Gyermekfejkötőket, öveket és csattokat, könyvtáblákat, kalaptűket, pénztárcákat, shawlokat, terítőket, ruházati cikkeket. A munkákat maguk készítik ki (montirozzák). A ruhákat, gyermek és felnőtt női ruhákat színben, rajzban, szabásban megtervezik és nagyon sajnos, hogy nem láthattuk a kiállításon a kész ruhákat, de hát persze nem küldhettek olyan sok helyet foglaló tárgyat a kor-

látozott helyi rajzkiállításra. Tervezeteikből és többi kiállított munkáikból ítélve, ezeknek is tökéleteseknek kell lenni. Természetesen a kiállított himzéseknél nagyon észrevehető volt az a cél, hogy ezek az öltések, himzések, ruháknál felhasználhatók legyenek, egyszóval az úgynevezett luxus kézimunkák meglehetősen hiányoztak, mindenütt a gondos praktikum vezettetett.

Az ipariskoláknak ezt a fajtáját jól ismerjük itthon is, csakhogy a mi iskoláink túlsok anyagot halmoznak össze, arra a 3—4 esztendőre, minden technikát, amit tűvel el lehet készíteni, felvesznek tantervükbe és növendékeik meglehetős szabadsággal három év alatt valamennyi tanfolyamot végig látogathatják s ilyenformán a dillettantizmusnál nem is vihetik többre, tudásuk csak a háziipar igényeit képes féligmeddig felölelni. Három év alatt megtanulják a fehérnemű- és felsőruha-varrást, himzésnek rengeteg fajtáját, kalapdíszítést, művirágcsinálást és egynémely iskolánál még ezt is kibővítik detailmunkákkal. Mindez merőben lehetetlen. Sok év buzgó tanulmányozása képes egy növendékből produktiv iparost nevelni, úgy ahogy azt Németországban cselekszik. Lassan és céltudatosan vezetni tanítványát, minden fogására a legalapjától kezdve megtanítani és végül önmagára hagyni, teremteni a nőipar terén.

Erre tanít meg a német nőipariskola.

És ami leglényegesebb, egy kézben van a rajzolás, a tervezés és a technikai kivitel, egészen más irányú lehet ilyenkor már az alap, a rajzolás is. Az a művész, aki a technika követelményét már előre is beleviszi a rajzba, határozott iránnyal, a legprecizebb céltudatossággal vezetheti növendékét arra a speciális alfájára a tűvel elkészítendő munkának, amelyre őket képezni akarja, bizonyára sokkal tökéletesebben fogja irányíthatni növendékét maga, mint két egyén, iparkodjanak bár a legideálisabb összhangban tanítani.

Gyönyörű látvány a stuttgarti iskolánál azt a feszült figyelmet látni, amivel egy növendék megrajzol egy csigát, begonialevelet, árvácskát, kagylót, ugyanígy megfigyelve színben is mindazt, amire a himzőnek szüksége van; látjuk ezt a feszült érdek-

lődést a stilizálásnál, a megmunkálásnál, ahol aztán belejátszik a szín, a forma; ezt csak egy ember képes így vezetni. Nagyon emelte a kiállítás értékét az a körülmény, hogy a mesterek egy-egy osztálymunkát is kiállítottak; egy és ugyanazon föladat, melyet valamennyi növendék megoldott. Ezekben a rajzokban láthatta az ember, hogy milyen igazán magas színvonalon áll ott a vezetés, valamennyi növendék derekasan, szépen megoldotta a feladatot. Pedig nem egy feladat próbálta meg a növendékek erejét.

Visszaemlékeztet ez a kiállítás engem a II. ker. állami nőipariskola kiállítására, melyet folyó évi június havában láttam itthon. Ott láttam egy kis részben azt, amit a stuttgarti iskola kiállításán. Egykézben van itt is a női felsőruha-varrás és megtervezés és milyen szép és ízléses volt az ilyenformán. Nagy kár, hogy ennek a kiállításnak egy pár kiválóbb tárgyát nem láthattuk kint.

A sok közül még Plauen csipkeipar-iskoláját kell megemlítenem, ez talán a legszebb az ipariskolák között. Nemcsak a csipkével, de a textilipar más ágával is foglalkozik, de milyen finom alkotások mind! Hadd mondjam el, hogy nyujt gyöngéd impressziókra alkalmat a művésztanár.

Mikor már bizonyos készültséget elért a növendék, kiviszi őt pl. a vadvirágos rétre, hol a növendék könnyű színvázlatban lekapja a virágos rét hangulatát, a finom vonalakban hullámzó libapimpóvirágos mezőt, aztán hazamegy és otthon ezekből a hangulatokból csipkét teremt. A csipke is ki van állítva, ugyanolyan lágy vonalban hullámzik rajta az ornamentum, a libapimpós virágözön, elől merészen kandikálva, hátul elenyészően a csipkerét finom technikájában.

Lefesti a növendék a virító mákföldet és otthon puha, ragyogó színű szövetdíszítményét készíti belőle, a meleg színű formás mákvirág sokasága tolakodik ki a szélre, aztán lassan elhalványul a lila élénksége és beleolvad a szövetmező kékeszöldjébe, finom ellentétet képezve.

Motivumait ez az iskola is a szabad természetből veszi és igen dús tárházát mutatja be a felhasználandó és felhasznált motivumoknak, melyeket a növendékek teremtettek. Tervezeteik-

ben semmi sablón nincs, a korlátlan szabadság uralkodik minden munkájukban, azt az ezerféle mindent, amit a természetben láttak, felhasználták a növendékek minden kötöttség nélkül; és mennyi sokasága a formának és kivitelnek jött ezáltal a teljes szabadság által létre. A német nemzet higgadtságára vall az a tény, hogy szertelenségre mégsem csábította az a széles anyagkör.

Az iskola összeköttetésben áll egy csipkeszövő-gyárral is, amely a terveket dicséretreméltó tökéletességgel, finomsággal dolgozza fel.

Igen érdekes Buchholtz in S. város paszományipar-iskolája, melyben férfiak és nők egyenlően nyernek kiképeztetést. A nők aplikációs himzéseket, zsinórzásokat, a fiútanoncok inkább bútorpaszományt, nagyobb fizikai erőt kívánó munkákat készítenek.

Nagyon sokat lehetne még írni arról a sok ipariskoláról, melyek Drezdában kiállítottak, de nagyon is terjengőssé válnék a leírásom, ha a látottakat mind fölsorolnám, azért csak a legfeltűnőbb, a legjellegzetesebb ipariskolák munkáinak vázlatos felsorolására szorítkoztam.

Nyolc év mulva Budapesten lesz a kongresszus. Reménylem azon a mi ipariskoláink is első helyen lesznek, melyen majd előnyösen fog kidomborodni a mi igazi fajszeretetünk, mellyel a mi népies díszítő művészetünket, a mi sajátos tulajdonainkat ápoljuk.

Budapest. *Tolnay Anna.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Sorra véve a **Revue Pédagogique** ezidei első félévének cikkeit, híreit, sok értékes gondolatnál kell megállanunk.

Január. A *tanítók* francia egyesületei hetedik *kongresszus*ukat tartják. Ebből az alkalomból A. Gilles fejtegeti, hogy az együttérzés lelkes szava, a fiatalosan heves érzés szabad kitörése jótékonyan emelheti még a pedagógiai értekezések intellektuális komolyságát is. Felveti azt a problémát, hogy hogyan lehetne ellensúlyozni a feljebbvalókkal szemben mutatkozó idegenkedést, hogy hogyan lehetne megértetni, hogy főnöki figyelmeztetések nem ellenségeskedésből fakadnak.

Moulet Alfréd *a drezdai egészségügyi kiállítás*t magasztalja lelkes szavakkal, kifejtve, hogy felhasználhatjuk ezeket a kincseket jólétre boldogságra, magasabb szellemi örömökre. Szerinte egyrészt szerénységre, másrészt fáradhatatlan munkára buzdított a német retrospektív anyag, mely versenyen felül állt.

Floris Delattre kutatja, hogy mi tette *Dickens*t korának legnépszerűbb regényírójává. Összefogja életének külső körülményeit, egész lelkének és egyes tehetségeinek belső fejlődését, hazájának történetét és szellemét. Finom elmélyedéssel keresi ebben a pályában is azokat a kölcsönhatásokat, melyek minden nevelésre olyan nagyon fontosak.

A *krónika* legtöbbet vesződik azzal, hogy a gazdasági és háztartási nevelésben megtanítson élni a tudomány vívmányaival, hogy megtanítson megfigyelni, összehasonlítani, megkülönböztetni, osztályozni. Szóváteszi a «Genfi Express»-nek azt a közleményét, hogy Calparède professzor megtanította olvasni kisleányát $2\frac{1}{2}$ éves korában, de nem bontotta fel a szavakat egyes különálló betűkre.

Februárban Baudrillard az *ipari szakoktatás*ról és a tanoncévekről beszél. Óhajtja, hogy a kötelező anyagon túl is továbbképezhesse magát az, aki erre hivatást érez; harcol a mesterség minden ágára kiterjedő fokozatos kiképzésért. Hangsúlyozza, hogy a fiútanoncoknak is csak tizedrésze jár közép-, vagy felsőbb szakiskolába és hogy a leányok közül ezt még sokkal kevesebben teszik.

Charles Chabot a *pedagógiai könyvek*en tart szemlét és arra az eredményre jut, hogy a kisérleti pedagógiáról, a laboratóriumi munkákról még mindig csak várva-várják a jól összefoglaló kézikönyvet. Megállapítja, hogy a világi doktrina eddig még mesterséges filozófia és nem természetes kisugárzása a közvéleménynek. A koedukációt illetőleg figyelmeztet rá, hogy az iskola nem tekinthető családnak, mert az iskolatársak között nem olyan kizárt a házasság gondolata, mint a testvérek között.

A svájci szabad iskolákat *Landerziehungsheime*kat André Marceron jellemzi. Szép, bő leírásokban mutatja be, hogy milyen vonásokban látják az emberi élet és az emberi jellem harmóniáját és hogy hogyan igyeknek épen ezeket a vonásokat fejleszteni.

Henri Barboux felett Henri Roujon tart emlékbeszédet.

A *krónikában* az archeológiai búvárkodás jár elő azzal a céllal, hogy a rengeteg szemléleti anyag képzőereje nagy legyen az iskolán kívül és tanulságai ne maradjanak elszigetelt tapasztalatok. Majd szóba kerül az a methódus, mellyel az intelligencia fokát kutatják a sorozás alatt levő katonák elemi vizsgáján. Azután Stockholmból panasz visszhangzik a túlságos korai specializálás, mint gyengítő erő ellen; ugyancsak itt felmerül az az óhajtás, hogy a leányoknál már az iskolai kézimunkatanítás is adjon képességet a kenyérkeresetre. Kopenhágában konstatálták, hogy a középiskola kínzás a gyerekre meg hátrányos a tehetség feljődésére s ennek keresik az okát és az orvosságát.

A *bibliografiából* megtudjuk, hogy értékes, nagy, művészi munka jelent meg Versaillesről; a benne lefolyt mozgalmas életről.

Márciusban *Maurice Roger* azokról az *olasz ankétok*ról *és kongresszusok*ról mond krónikát, melyek az elemi-iskolát népszerűvé, praktikussá, a közgazdasági életre gyümölcsözővé tették. *Jeanne Barrière* vázolja *Montesquien úrhölgy* módszerét és tanítói munkáját. Külön kell választani az abnormális gyerekeket különösen náluk; pszichiátriával, anatómiával, az izmok és szervek ismeretével megtoldani a pedagógiát, tekintetbe venni az átöröklést, el nem hanyagolni a fejlődést 3—6 éves korig! A megértésben felhasználni a szemléltetés különböző módjait, folytonos gyermektanulmányi és egyéni megfigyelés; kitartás és türelem! gyakori orvosi segítség és lelkiismeretes tanácsok otthonra! Az elvont gondolkozásban a fokozatosság pontos betartása! Az ellentétek megértető erejének a felhasználása, mély erkölcsi és kedélybeli hatások. Gyakori érintkezés a természettel. Tündérmesék helyett a természet csodái. Szelídség, nyugalom. Ilyenek ennek a kiváló doktornőnek a legfőbb elvei, ezeknek a megvalósításával csinál mindig nagyobb és nagyobb iskolát.

A *külföldi rovat* idézi a Pedagogische Zeitung-ból azt a demokratikus iskolatervet, mely a középiskolai iskolalátogatást és a középiskolai iskolaszereket ingyenesnek szeretné, mely sürgeti a kantinok kiterjesztését a szükségetlátó tanulókra. A *könyirodalom*ban feltűnik a kis Caillon és Tili története; ennek az írója keményen állást foglal azok ellen, kik a gyerekkel játszanak, bizalmában megcsalják, kik tudatlanságával és naivításával visszaélnek. Könnyen megakad a szemünk ezen a címen is: hogyan beszéljünk el történeteket a gyerekeinknek; emögött a cím mögött az a vezérelv, hogy az elbeszélés sokkal hatásosabb, mint az olvasás meg az előadás.

Áprilisban *M. P.* felsorolja azt a sok áldást és azt a sok gondos szeretetet, ami a községről-községre járó *vándorkönyvtárak*ból fakad.

Charles Dejob az új olasz elemi-iskolai törvényt méltatja és mellesleg érinti a tanulatlanok *szavazati jog*ának az iskolai káros hatását. Perroud ismertet egy olyan 1816-iki falusi középiskolát, melyben mindig annyi csoportra osztották a növendékeket, ahányra akarták,

mert az ilyen csoportokat rábízták az idősebb növendékekre. Raymond Poincaré feleleveníti az életerős emlékű *Gambetta* szellemét. Ez a szellem megéreztette, hogy mi az, ha egy nemzet nem akar meghalni,

Bonnaric érdekesen beszél a folyton haladó *argentiniai elemi oktatás*ról, mely ingyenes és kötelező, de emellett fokozatos is, tudniillik náluk ez az iskolaköteles kor 8—14, sőt elég gyakran 6—14.

A *krónikában* szóba kerülnek a képesítő vizsgákon szerzett tapasztalatok; a közoktatási és művészeti miniszter utazási ösztöndíjat alapított íróknak irodalmi célokra. Az angol Dalcroze a játékszerűen gyönyörködtető tornára, olyan rendszert alkotott meg, melynek lényege az emóciók rithmikus kifejezése. Londonban a tanárjelöltek egyrészét husvétkor fogják levizsgáztatni azért, hogy ősszel ne legyen javíthatatlan torlódás az álláskeresésben; Amerikában félnek tőle. hogy ha sok vénkisasszony tanít, hogy ezek önmagukkal és a világgal meghasonlottak s így ártalmára lehetnek a közoktatásnak; a történelmi tanításban jobban előtérbe kell helyezni a falut, hogy a vidéki ember ne kedvetlenkedjék el szülőföldjétől; a békebarátok panaszkodnak, hogy néha milyen nehéz megvonni a határt a jogos önvédelem és az igazságtalan támadás közt, stb.

Májusban Francisque *Vial Rousseau* nevelési felfogásába éli magát bele. *Albert Dauzat a francia nyelvtan* reformjában és megváltoztatásában keres orvosságot arra a panaszra, hogy az ő szép nyelvük mindig jobban távolodik régi klasszikus mélységétől. Gabriel *Compayré* leírja, hogy milyen nagyrabesülik az Egyesült-Államokban a *latin*nak a középiskolai tudományos értékét, de úgy, ha nem könnyítik meg, ha nem írják át az eredeti szövegeket.

Gastinel *a Misanthrope*-ot illetőleg igyekszik hozzáférni Molière koncepciójának a történeti pszichológiai és morális lényegéhez.

Az *elemi-iskolai* és a külföldi szemlében szembetűnőbb pontok, hogy: a helyi földrajznak azért is nagy szerepet kell játszania az elemi-iskolában, mert az hat legjobban a cselekvés és a gondolkozás termékenységére; az iskolai falitáblára írt krétarajzokat nem szabad szemléltető oktatásnak tekinteni. Toulouseban az Akadémia rektora felhívást intéz minden középfokú iskola tanári karához, hogy vitassák meg az ismeretek hű és tartós megőrzésének a törvényeit; néhány amerikai egyetemen kitünő sikerrel adnak az egyetemi tanároknak minden 7—10 évben egy-egy szabad esztendőt; az igazgatók és a tanítók törekedjenek rá, hogy hétfőn ne legyen nehéz a tanítás megkezdése. Oroszországban nagyon sokan és nagyon komoly eredménynyel látogatják a női orvosi-egyetemet, ezért állami rangra emeltek; Alfréd de Vigny-ről megjelent Párizsban egy «szellemi életrajz», olyan, mely a lélek, a gondolatok, az erkölcs történetével foglalkozik, stb.

Júniusban Scheid a *tanítás általános képzőerejé*ről szólva, a sokféle gyermek sokféle lelki megnyilvánulásának zavaró hatását emeli ki. Segít ezen később a pszichológia ismerete a természetes jóérzék meghallgatása. Hangoztatja, hogy nem szabad nevelni tanítás és tanítani nevelés nélkül.

Caste párhuzamot von aközött, hogy a *régi Issoirebeli Collège* hogyan szerepel Voltairenél és hogyan a történeti adatokban.

Georges Vidalcuc *a londoni erdei iskolák* nagy eredményét dicséri. Nem tartja hiábavalónak a nagy költséget. Tud rá több esetet, hogy a beteg gyermek meggyógyultan tért vissza régi iskolájába. *Henriette Lusucur* gyönyörű tanulmányban szebbnél-szebb képekben méltatja *Pierre Lotit*. *Elicio Colin földrajzi csevegést* folytat arról, hogy sokszor milyen nehéz megkülönböztetni a természetes és a mesterséges határokat, hogy ezek a határok milyen nagy befolyással vannak az országok kialakulására. Ernest Dupuy *Gallefier*ről tart nekrológot. Elmondja erről a nagy történettudósról és kiváló tanfelügyelőről, hogy tekintélyét mindig ésszel és jellemmel tartotta fenn, hogy szívvel-lélekkel tanár volt és az maradt egész életében.

Az *elemi-iskolai krónika* keresi, hogy ki milyen befolyás alatt megy tanítói pályára és hogy hogyan nyerhető sok jó erő ennek a hivatásnak. A *külföldi hírek* között dicsérettel emelik ki, hogy New-Yorkban a Columbia-egyetem nagy tisztelettel hívja meg az idegen egyetemek legjelesebb tagjait csere útján s hogy ebből a tudománynak nagy haszna van.

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Gróf Csáky Albin halála. December 15-én örökálomra hunyta le szemét gróf Csáky Albin, Magyarország egykori kitünő közoktatási minisztere. A halál nem sujtott le reá váratlanul; hónapokon át aggódva figyeltük az agg főúr betegágya mellől érkező, mind reménytelenebbé váló híreket, s amily igaz volt aggódásunk, oly mély és benső lett a gyász, mely mindannyiunkat ravatalához vonzott. A neveléssel és tanítással hivatásszerűen foglalkozók, egykori szeretve tisztelt hivatali főnöküket, a magyar kultura bölcs és nemeslelkű vezérét siratják benne; de gyászol Csáky Albin gróf ravatalánál az egész nemzet, mert a példaszerű pályafutású kitünő államférfira mindenki legnagyobb tisztelettel és megbecsüléssel tekintett. Gyászbaborult felesége, a szociális munkában annyit fáradozó Bolza Anna grófnő nemcsak a szerető s lesujtott családot találta maga mellett a ravatalnál, ott találta a legigazabb részvéttel a gyászolók egész tömegét. A jótékonysági egyesületek küldöttségek által képviseltették magukat a temetésen s köztük volt a kegyelet és hála koszorújával a M. D. E. is. melynek gr. Csáky Albinné az elnöke. Folyóiratunk is egykori pártfogóját vesztette a kitünő magyar főúrban s a hálás megemlékezésének pálmáját tisztelettel hajtotta meg ravatala előtt.

*

A Magyarországi Nőegyesületek Szövetségének közgyűlését november hó 22, 23, 24-én tartottak meg a Nemzeti Múzeum dísztermében. Az egyesületek s a nagyközönség csak közepes érdeklődést tanusítottak az érdekes tárgysorral biró közgyűlés iránt, amennyiben a Szövetség kötelékébe tartozó egyesületek közül alig 30 képviseltette magát s a delegátusok a vendégekkel együtt is csak félig töltötték meg a közgyűlési termet. A közgyűlésen mind a három napon a szövetség elnöke, gróf Apponyi Albertné töltötte be az elnöki tisztet és pontos megjelenése és kitartó figyelme által példát adott a későn érkező és korán távozó közönségnek. Az egyik előterjesztés előadására is ő maga vállalkozott s lelkesen és szépen érvelt a pálinkaárusítás és a korcsmák vasárnapi munkaszünete tárgyában. A M. N. Sz. a két első nyilvános ülését egy-egy kérdés megvitatásának szentelte. 22-én állást foglalt a támadó háborúk ellen és az általános, kötelező, állandó választott bíróságok mellett. Ezen az ülésen tartották meg beszámolójukat dr. Giesswein Sándor, Harsányi Jenő, Rosenberg Auguszta a

genfi XIX. Nemzetközi Békekongresszusról. Az ülés végén a jelenvoltak a következő határozati javaslatot fogadták el:

«A M. N. Sz. tagjai, az anyák és feleségek ezrei, a család, a haza és emberszeretet, a haladás és művelődés nevében mindennemű támadó háború ellen tiltakozik és csak a védelmi háború jogosultságát ismeri el.

Ma már nemcsak a pacifisták vallják és látják, hogy a fegyveres béke nem vezet célhoz: napról-napra gyarapszik azok száma, akik erős, megdönthetetlen, nemzetközi jogrend megalapozásán és kialakításán fáradnak.

A M. N. Sz. tagjai minden alkajommal és minden tőlük telhető módon közreműködni akarnak e munkában és remélik és hiszik, hogy a III. hágai békekonferencia megteremti az állandó, kötelező és általános nemzetközi békebíróságot».

A közgyűlés második nyilvános ülését a női politikai választójog kérdése töltötte ki. Előadók voltak: Rosenberg Auguszta, gr. Teleki Sándorné, Bédy (Schwimmer) Róza és dr. Dirner Gusztáv. A vasárnapi közgyűlés Rosenberg Auguszta érdekes elnöki megnyitója után a hivatalos folyóügyek intézésén kívül a következő kérdésekkel foglalkozott:

1. A Magyar Abstinens Nők Orsz. Egyesületének szabályszerű előterjesztése a pálinkaárusítás és a korcsmák vasárnapi munkaszünete tárgyában. Előadó: Gróf Apponyi Albertné. 2. *a)* A Nőtisztviselők Orsz. Egyesületének szabályszerű előterjesztése az államnál alkalmazott nőtisztviselők nyugdíjügyében. Előadó: Gergely Janka. *b)* A Mária-Dorothea-Egyesület előterjesztése a nevelőnők ügyében. Előadó: özvegy Sebestyén Gyuláné. *c)* A Tanács előterjesztése az állami tanítónők nyugdíjügyében. Előadó: Glücklich Vilma. 3. A Tanács előterjesztése, kerestessék meg a belügyminiszter úr az iránt, hogy rendeleti vagy szükség esetén novelláris uton egészségi bizonyítvány beszerzése házasságkötéshez kötelezővé tétessék. Előadó: Markos Györgyné. 4. A Tanács előterjesztése az iránt, keresse meg a Sz. a magy. kir. igazságügyi miniszter urat, engedje meg a telekkönyvi hatóságoknál alkalmazott és kellően qualifikált nőknek a telekkönyvi vizsgálat letevését. Előadó: özv. Sebestyén Gyuláné. 5. A Tanács előterjesztése a tuberkulozisnak, mint fertőző betegségnek köteles orvosi bejelentése és tisztiorvosi nyilvántartása, lakásváltozás esetén a lakás kötelező hatósági fertőtlenítése ügyében. Előadó: Rosenberg Auguszta. 6. A Magyar Egyesületek a Leánykereskedés ellen szabályszerűen benyujtott előterjesztése, keresse meg a Sz. a m. kir. belügyminiszter urat az iránt, hogy az 1869. évi 17,134. sz. belügym. rendeletet megújítsa, illetve, hogy annak súlyos büntetések terhe alatt érvényt szerezzen. Előadó: Latinovich Róza. 7. Tanács előterjesztése a kivándorlási törvénynek kiterjesztéséről, illetve a Szerbiába kilépő kiskorú nőkre az útlevélkényszernek alkalmazásáról. Előadó: Rosenberg Auguszta. 8. A Tanács indítványára keresse meg a Sz. a budapesti Árvaszéket és a székesfőv. főkapitány urat, tegyék magukévá a belügyminiszter úrhoz intézendő kérésünket, hogy az egész ország minden városi és megyei törvényhatóság erkölcsrendészeti szabályzatában egyöntetüen a 18. életévet állapítsa meg korhatárul. Előadó: Rosenberg Auguszta.

9. A Tanács indítványára keressük meg a székesfővárosi főkapitány urat azon kéréssel, hogy kiskorú, szülői vagy gyámi előleges beleegyezés nélkül ne válthasson egészségi lapot. Előadó: Rosenberg Auguszta. 10. A Németországi Nőegyesületek Szövetsége indítványának tárgyalása és jelentés a Nők Nemzetközi Szövetségének évi munkásságáról.

A tárgyalt kérdések mindenikéhez többen is szólottak hozzá. A legnagyobb érdeklődéssel vitatták meg a 6, 7, 8, 9. számú előterjesztéseket, melyek a nővédelemre különösen fontosak. — A lemondott Krajner Margit pénztáros helyébe Elek Pálnét választották meg.

*

A Nőipariskola esti tanfolyamai. *A kereskedelmi miniszter a ruhavarrónők részére* esti szabászati tanfolyamot nyitott az állami Nőipariskolában, (VIII., Rákóczi-tér 4.). A kereskedelmi miniszter ezzel a tanfolyammal azon varrónők sorsán akar segíteni, kik divatszalónokban és varróműhelyekben dolgozván, mindig csak részletmunkával foglalkoznak s egy ruhadarab önálló elkészítésére sohasem nyilik alkalmuk, s így elesnek annak a lehetőségétől, hogy bármikor is önállósíthassák magukat és a maguk kezére dolgozhassanak. A február 1-én megnyíló esti tanfolyamban megtanulhatják a jelentkezők nemcsak a mértékvételt s a mérték után való pontos szabásrajzok készítését, hanem a kiszabot ruhadarabok összeállítását és mintalapok után való megtervezését is. A tanfolyamon való tanítással a miniszter Hauszer Margit tanítónőt bizta meg. A tanfolyamra azonban, amelyen hetenként háromszor este 7—9-ig fog folyni a tanítás, nemcsak varrónőket vesznek fel, hanem minden felnőtt nő beiratkozhat, aki a szabásvarrásban magát tökéletesíteni kívánja.

Beiratkozni lehet a tanfolyamra január hó folyamán, az állami Nőipariskola igazgatójánál, Sebestyénné Stetina Ilonánál, ki jelentkezéseket már most is elfogad. A négy hóra terjedő egész tamfolyam beiratási és tandíja csak 24 korona.

IRODALOM.

AZ ÉLET MŰVÉSZETE. Irta *Foerster Frigyes Vilmos*. A Szociális Misszió-társulat kiadványa ára 3 korona.

A nagy svájci moralfilozófus Jugendlehre címen pár év előtt vaskos útikönyvet írt azok számára, kik «Ifjuság országában akarnak utazni». Akár mint kenyérkeresők, akár mint kéjutazók. E könyvben százszámra szórta el drága gyöngyeit; példáknak, az élet legteljéből vett példáknak, valóságos tanító meséknek, amilyenekhez foghatót a világirodalomban eleddig alig ismertünk.

E meséket később külön kötetben gyüjtve «Lebenskunde» címen adták ki; köszönet érette a Szociális Misszió Társulatnak, hogy átültette hazai földünkbe. A napokban sok szellemi munkában kifáradt nagyvárosi, zaklatott életmódunktól agyonhajszolt idegzetű ismerősömet látogattam meg. Csodálatosan kipihent, elsimult arccal, nyugodt, egyenletes kedéllyel találtam: «Ej, ej, lelkem, ki az orvosod, hogy ily hamar helyrehozott?» «Ne nevess ki, könyvből gyógyítom magamat!» És hozza éjjeli szekrényéről . . . . Foerster: Életművészetét!

Hogyne, mikor már előszavával üstökön ragadja olvasóját. (Ő ugyan 11—15 éves leányokra és fiúkra számít, de őszülő fejünket is alázattal hajthatjuk igájába, mert ránk is talál minden sora.)

«Mi mindenre nem vállalkozik az ember a ti korotokban, hogy ereje és bátorsága kitűnjék. Az uszodában fejest ugrik, tornateremben halálugrást produkál és mindegyiktek örül, ha új alkalmat talál, hogy hősi erejét kimutathassa.

De tudjátok-e, hogy minden testi erőnél fontosabb az *akaraterő* sőt hogy kitartó akaraterő nélkül még testi erőnk kifejlesztését sem vihetjük sokra, nem is szólva a belső ember kialakitásáról?

Az ember lelke mélyén megvan az az erő, hogy igazat mondjon akkor is, ha egy kis hazugsággal nagy kellemetlenségtől menekülhetne meg; hogy a haragot magába fojtsa, mikor majd szétveti a méreg; hogy fékentartsa kényelemszeretetét, mint gyakorlott lovas a legtüzesebb paripát; hogy fájdalmát, szenvedélyeit elcsitítsa, ha azok úgy csipognának is, mint éhes madárfiókák, mikor anyjuk eledelt hoz nekik.»

És mintha egy nagy állatkertben járnánk, kézenfogva bennünket az egyes ketrecekhez és bemutatja szépen kifejlett példányait erényeinknek és gyöngeségeinknek, szokásainknak és fegyelmezetlenségünknek és mindegyikre ráolvassa, honnan való, mi növelte nagyra, hogyan kell vele elbánni.

Mert Foerster egész életfilozófiájának az *akaraterő* a tengelye! És ennek fanatikus szolgálatára neveli ifjú seregét. Felszereli gyermeki értelmükhöz kisebbített fegyvereivel a logikának, pszichológiának, megvilágítja útjokat a bonctan és biológia fáklyájával, de legfőképen beléjük szuggerálja a biztos diadalt, mert hiszen a Jónak és Igaznak előbb-utóbb győzedelmeskednie kell.

A hirtelen harag, indulatoskodás leküzdésére «A döglött béka» dísze s című fejezete oktat, mikor évődve mondja, aki avval kérkedik, hogy semmit sem tűr el szótlanul és minden ütést kétszeresen ad vissza, az nem különb a döglött békánál, hiszen az is reagál, ha hátgerincen érintjük. Mert hallottatok ugy-e arról, hogy az ember agyát táviróhivatalhoz hasonlítják, hol szakadatlanul érkeznek és továbbítódnak a sürgönyök. Aki a pofont és rossz szót rögtön hasonlóval viszonozza, annál a pofonról érkezett sürgöny minden további tárgyalás nélkül tétetik át a pof-hivatalba, mely aztán hiány nélkül végzi el a megbizást

De bezzeg, aki nem adja vissza ész nélkül, amit kapott, annak intelligens agya hasonlít a főhadparancsnok cenzurahivatalához, amely minden sürgönyt előbb alaposan átvizsgál, nehogy olyat mondjunk vagy cselekedjünk, amit később megbánhatnánk.

«A harc a gyomor ellen» egy elűzött királyról mond mesét, ki az őskorban korlátlanul uralkodott és sok olyant követelt alattvalóitól, ami azok éjjeli nyugalmát elrabolta. Megparancsolta például a barlangi embernek, hogy igyon meg minden tejet, ami körülötte található; (hogy aztán párja és gyerekei éhségükben sírtak, az tépte a barlangi szívét).

Egy más alkalommal a barlangi ember ellopta a király parancsára fegyvertársa birkáját (majd agyonütötték érte). Utoljára azt merte parancsolni a király, hogy ölje meg szomszédját, akkor övé lesz annak minden hala, amit imént hozott a folyóról. De midőn az agyonütött barát szétzúzott fejével minden éjjel megjelent a barlangi ember álmában, elszakadt a türelem fonala, összeesküdött a hasonló gondolkozásúakkal, letaszították, elűzték Gyomor-királyt és trónra ültették Fej-királyt, aki bölcsen mérlegel és megfigyel és aki megbízható miniszterei nek az Önuralmat és Részvétet választotta.

Az elűzött király persze folyton a határon ólálkodik, mindig kész a betörésre, szövetségesei pedig a .... a cukros bolt, sarki gesztenyesütő, gyümölcsös kofa és a pohárszéken feledett sütemények tál.

Ehhez hasonló humoros, majd érzelmes, aztán naiv, hősi, pathetikus példák sorakoznak végig egymásután a pompás könyvben, amelynél kedvesebb ifjusági olvasmányt és élvezetesebb kézikönyvet az ifjuság kedvelőinek nem tudnék kezébe adni.

Özv. Báthory Nándorné.

*

EMBEREK VÁGÓHÍDJA. W. Lamszus könyve, ford. *Bresztovszky Ede.*

Adva a cím, — tudhatja az olvasó — hogy a háború borzalmairól szól hozzánk a kis füzet minden lapja.

Ismerjük ezeket a rémes dolgokat — kik olvassuk a napilapok

hasábjait — de elsiklunk felettük, amint más olvasmány kerül előnkbe.

Végiglapozva Lamszus könyvét, azonban tökéletesen urrá lesz felettük a borzalom, s elképzeljük azokat a szerencsétleneket, kik ép oly felületes benyomásokkal, mint mi — kénytelenek neki menni a háború szörnyűségeinek, itt hagyva eddigi békés foglalkozásukat.

Hozzá kell még vennünk, hogy ezekben a lelki borzadályokban nemcsak azoknak van részük, kik a harctéren állanak, de kijut belőle bőségesen az itthon maradottaknak is — kik ébren és álmukban folyton csak a szeretteikre leselkedő veszélyt félik, — már pedig tudjuk, hogy a félelem és aggódás mennyire fogyasztja az életenergiát s rövidesen képes tönkre tenni azt az életerőt, melynek hivatása lett volna, nemes, nagy cselekedeteket végezni az emberek javáért jóvoltáért.

Pusztulás itt, pusztulás ott, s mindez miért?

Azt tartom, nagyon helyes, hathatós segítsége e kis könyv a béke eszméjének — hisz elmult már felettünk, hála Istennek az az idő, amidőn azt tartották — hogy a társadalom nagy, hova-tovább több pusztítást véghez vivő bajait nem szabad szóvá tenni, mert hisz mindenki borzad tőle.

Ma már tudjuk, hogy bajainkat csak úgy orvosolhatjuk, ha nem sötétben tartogatjuk őket, de napvilágra hozzuk, hogy lehetőleg mindenki tudomást szerezzen felőlük, s ismerve a bajt, érdeklődjék egyúttal annak gyógyítása, elhárítása, elkerülése iránt is.

A modern gyógyításmód úgy a szervezet, mint a társadalom bajaira csak a világosság, a napsugár, — mert a miként sötétségben nem fejlődhet egészséges emberi szervezet — úgy van szüksége a társadalom lépfenéinek is a gyógyító napsugárra.

Látjuk miként mentek katasztrófának elébe a törökök is azzal, hogy csapataik nagy részének tudomása sem volt arról, hová viszik őket, azt képzelték, csak gyakorlatoznak ismét, s akkor eszméltek, midőn társaikat szétroncsolt testtel meghalni látták.

Nagyon aktuális ép most ezen kis füzet, amidőn minket is állandóan kísért a háború réme, azé a háborúé, mely évtizedről-évtizedre rémesebb lesz a folyton szaporodó öldöklő masinák révén.

Elmult az az idő, amidőn a harcos örömmel, lelkesedéssel indult a háborúba, mert hisz ügyességét, évek során át szerzett gyakorlatát volt hivatva komolyan kipróbálni.

A lovagi tornák a régi időkben ilyen harci játékok, gyakorlatok voltak — az ügyesség az erő bemutatására — s a győztes fél dicsőségét nemcsak a regősök zengték — de hölgyének kegye is fokozta lelkesedését, kinek szineit sisakján viselte.

Avvagy, ha még régebbre megyünk vissza, amidőn a háborút még értelmes dolognak lehetett nevezni, amidőn a vezér — érezve erejét — hatalmát kívánta kiterjeszteni, vagy a haza védelmére szólította vitézeit. de ő maga ment elől, hogy példájával serkentse embereit, akik ismét saját csatlósaikat, jobbágyaikat gyüjtötték össze, hogy hathatósabban segíthessék fejedelmüket, királyukat.

De itt is nagyon lényeges kellék volt az ügyesség a hatalmas erő.

Egy Kinizsy, egy Toldy még befolyásolhatta az útközet kimenetelét — de ma, amikor békés foglalkozáshoz szokott embereket állítanak csatasorba — hogy minden lehetősége nélkül az önvédelemnek koncoltassák fel magukat egy kartács, vagy srapnell golyó által — bizony nem más a háború, mint emberek kegyetlen vágóhídja.

Szontagh Aranka.

*

A «**Vasárnapi Ujság**» december 15-iki száma csupa érdekes aktuális képet közöl a szerb határról, a balkáni harctérről, az albániai eseményekről, a Lilien-kiállításról, a konstantinápolyi patriárka temetéséről, stb. *Szende-Dárday* Olga és *Barrie* regénye, *Jakab* Ödön, *Petri* Mór, *Farkas* Imre, *Dutka* Ákos, *Lampérth* Géza versei, *Sajó* Sándor novellája, *Szép* Ernő cikke, *Schöpflin* Aladár szinházi cikke bőséges és magas színvonalú olvasnivalót adnak. Egyéb közlemények: *Csernoch* János, az új hercegprimás, és közéletünk egyéb aktuális embereinek arcképe, cikk a kémkedésről háború idején s a rendes heti rovatok: Irodalom és művészet, sakkjáték, stb. — A «*Vasárnapi Ujság*» előfizetése ára negyedévre öt korona, a «Világkrónikával együtt hat korona. Megrendelhető a «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalában (Budapest, IV., Egyetem-utca 4. szám). Ugyanitt megrendelhető a «Képes Néplap», a legelcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre két korona 40 fillér.

MARX és MÉREI tudományos műszerek gyára Budapest, VI., Aradi-utca 60.

Gyártanak
saját gyártelepükön
mindennemü

fizikai, kémiai és laboratoriumi tanszereket.

Elismert elsőrangu gyártmány.

A gyártelepen saját, jól felszerelt **kisérleti laboratorium** van, amely a tanár urak rendelkezésére áll.

Kitüntetve: 1906-ban *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a budapesti balesetügyi kiállításon *állami ezüst éremmel*, 1907-ben a pécsi orsz. kiállításon *arany éremmel*.

A gyártelepen 80 alkalmazott van állandóan foglalkoztatva.

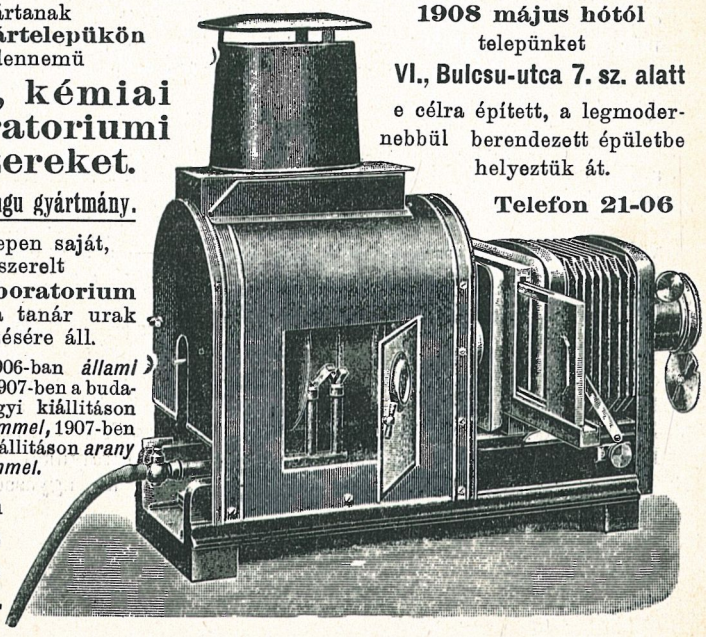

1908 május hótól telepünket **VI., Bulcsu-utca 7. sz. alatt** e célra épitett, a legmodernebbül berendezett épületbe helyeztük át.

Telefon 21-06

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Alapíttatott 1869. évben.

Holzer

Cs. és kir. udvari és kamarai szállító

divatháza

Budapest, Kossuth Lajos-utcza 9.

Mindennemű

női ruházati czikkek

kizárólagos beszerzési forrása.

A félemeleten külön leánygyermekruha-osztály.

Felhivás előfizetésre.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1913-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — harmincnegyedik évfolyamát kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapcsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelési szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1913-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt az «Erzsébet Nőiskolá»-ba (István-út 93); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyenné Stetina Ilona szerkesztőhöz Rákóczi-tér 4.) küldendők.